

תהש תהש
TIŠRI
CHEŠVAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Ilustrace Maurice Pommiera ke knize *Golem* (detail).
(K článku *Golem jako pohádka* na stranách 12–13.)

VZPOMÍNKA NA ZAHÁJENÍ DEPORTACÍ

Ve středu 16. října vzpomene tradičně na zahájení hromadných deportací. Delegation předsednictva Tereziánské iniciativy položí květiny u pamětní desky u pražského Parkhotelu a na Židovském hřbitově v Praze u pomníčku lodžských transportů.

Po položení květin se sejdeme v 15.00 hodin na chvíli společné vzpomínky v Domově sociální péče na Hagiboru v kavárně Miriam v jídelně, kde si pak všichni spolu popovídáme nad kávou, čajem a zákuskem. Těšíme se i na vaši účast.

Předsednictvo Tereziánské iniciativy

ČESKÁ SVĚDECTVÍ O HOLOKAUSTU

The United States Holocaust Memorial Museum ve Washingtonu vede již přes 15 let rozhovory s nežidovskými svědky zločinů páchaných nacistickým Německem a jeho stoupenci (svědky udávání, konfiskace a prodeje židovského majetku, perzekuce, deportací a vražd). V rámci tohoto projektu jsme natočili více než 1400 rozhovorů v 16 zemích, které jsou uloženy v archivu muzea a slouží historikům, pedagogům, dokumentaristům i budoucím generacím.

V září tohoto roku muzeum obnovilo vyhledávání pamětníků v České republice. Ačkoliv nám v této snaze pomáhá více než desítky institucí a jednotlivců, kteří se zabývají historií a pamětí, obracíme se na každého, koho projekt zaujme. Většinu pamětníků se daří vyhledávat prostřednictvím jejich přátel, známých, sousedů, kteří jejich příběh znají. Z toho důvodu jsme se rozhodli požádat o pomoc i vás. Kontaktujte nás, prosím, pokud znáte někoho, kdo například se přátelil s židovskými sousedy a byl svědkem postupného odebrání jejich práv a následné deportace; byl svědkem jejich ponižování, shromáždění k deportacím a transportům; viděl násilnost páchané na židovských spoluobčanech; byl svědkem ničení synagog, konfiskací a rozkrádání majetku apod.

Pamětníků těchto událostí každým dnem ubývá, proto potřebujeme zaznamenat jejich výpovědi, dokud je to ještě možné. Spolupráce na projektu je honorována.

Děkuji mnohokrát za pomoc.

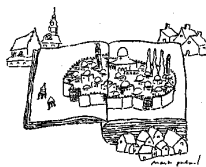
V případě zájmu o spolupráci a jakékoliv doplňující informace kontaktujte našeho nového koordinátora v ČR Adama Hradilka: adamhradilek@gmail.com.

Nathan Beyrak,
koordinátor evropských projektů

INCHEBA: PAMÁTKY 2013

Ve dnech 3.–5. 10. se na výstavišti v Holešovicích koná druhý ročník veletrhu, zamě-

AKTUALITY

Židovská čtvrť v Třebíči. Foto J. Daniček.

řeného na historické památky ČR, jejich regeneraci a restaurování a s tím spojený rozvoj uměleckých řemesel. Na veletrhu bude mít stánek i Federace židovských obcí a představí tam své projekty památkové péče. Více informací na adrese www.incheba.cz/veletrh/pamatky.html. *ao*

SKANDÁL V TŘEBÍČI

Když jsem s rodinou a přáteli zrekonstruoval hartmanickou šumavskou synagogu a otevřel ji veřejnosti po desetiletích chátrání, vzpomněli si památkáři, že ji roky před tím chtěli prohlásit kulturní památkou. Úřední řízení probíhalo už asi patnáct let, mezitím se propadla střecha, zhroutil strop a rozpadla okna. Památkáři tomu nijak nezabránili, ale když byla synagoga opravena, prohlásili ji za kulturní památku a přijeli na ni pověsit příslušnou kovovou tabulku. Trochu mě zarazilo, že na čerstvě obnovenou historickou fasádu se má umístit moderní kovová deska informující, že jde o kulturní památku. Přišlo mi to trochu nepamátkové a trochu nekulturní, ale řekl jsem si, že památkáři asi vědí, co činí, a že cedule na chráněné památce nevaří.

Co nevaří památkářům v západních Čechách, vadí památkářům na Vysočině. Národní památkový ústav v Telči se totiž vyslovil proti umístování malých kovových tabulek v Třebíči. Ne ovšem na domy, to by nikoho nenapadlo, ale mezi dlažební kostky chodníku. Rozměrově jsou kameny zmizelých, tzv. stolpersteiny,

mnohem menší než jakákoliv pamětní deska. Vlastně se na ně vejde jen jméno a základní údaje o oběti holokaustu, která v přílehlém domě bydlela. Všude na světě umísťují tyto drobné cedulky do chodníků před domy Židů, kteří nemají hrob, protože je zavraždili nacisté v koncentračních táborech daleko od domova. Tedy všude, ale ne v Třebíči.

Třebíč se pyšní historickou židovskou čtvrtí – památkou UNESCO. Připomínat konkrétní lidi, kteří zde žili a kteří zdejší domy vybudovali, však místní památkáři nepovažují za nutné. Těm, kteří si chtějí připomínat své zavražděné příbuzné či známé vzkazují, ať radši peníze vloží do oprav domů neboli že se mají, úředně řečeno, *soustředit přednostně na péči o dochovaný stavební fond.*

Představa jihočeských památkářů o připomínání minulosti je sverázná. Stavby mají zůstat, lidé mohou být zapomenuti. Na otázku Dotyku odpověděl vedoucí odboru péče o památkový fond Mgr. Bc. Tomáš Vícha: *Osazení skupin kamenů s mosazným povrchem by přineslo nezanedbatelný zásek do stávající ucelené plochy kamenné dlažby, která byla koncem 20. století zdárně rekonstruována na základě archivních podkladů. Kamenná dlažba byla osazena s cílem vytvořit historicky pravdivý a adekvátní povrch, jehož výsledný výraz se bude spolupodílet na definici „genia loci“ tohoto historického místa.*

Výstižněji to ani nemůže být řečeno. Genia loci, tedy ducha místa, má připomínat dlažba. Vzpomínka na lidi, kteří po ní chodili, vytváření genia loci brání.

Michal Klíma

(Vydáno v tabletovém týdeníku DOTYK č. 22.–27. září 2013)

OBSAH

- K počátkům židovských studií v USA 3**
- Sidry na tento měsíc 4–5**
- Restaurátor je tvůrce**
- rozhovor s Tomášem Raflem 6–8**
- Rothův židovský vynález 9**
- Efraim Sidon:**
- Tři básně Pavla Friedmanna 10–11**
- Golem jako pohádka 12–13**
- Filmové záběry z Tereziína**
- (k nové výstavě ŽMP) 14–16**
- Ignaz Fuchs a synové 17**
- N. G. Garin-Michajlovskij:**
- Oděský pogrom 18–19**
- Hostovský a Kafka 20**
- Izrael: Dvojí hrozba Sýrie 21**
- Podobná parta ...a další události**
- (vybráno z českého tisku) 22**
- Kalendárium 23**
- Kulturní pořady,**
- zprávy, inzerce 24–28**

Vedle Izraele jsou baštou akademického studia židovských dějin, kultury a náboženství Spojené státy americké. Méně už je známo, že prosazení židovských studií jako akademické disciplíny se až do poloviny 20. století i v Americe potýkalo s odporem tradičních akademických institucí a omezovalo se (podobně jako v Evropě) na židovské vysokoškolské instituce. Těmi byly již od 19. století zakládané rabínské semináře. Židovští intelektuálové, kteří zamýšleli studovat s židovstvím spojená témata, tak mohli zpravidla činit na většině kamenných univerzit, jen některé z nich jim však umožnily získat doktoráty a téměř žádná až do 20. let 20. století neumožnila židovským badatelům v oblasti židovských studií získat profesorské místo. Výzkum a výuka na poli židovských studií se tak i zde soustřeďovaly na židovských institucích vyššího vzdělávání, jimiž byly různé rabínské semináře: Hebrew Union College, spojená s reformním judaismem, byla založena roku 1875 pod vedením Isaaca Mayera Wise (původem z Lomničky); Jewish Theological Seminary, jehož počátky lze sledovat k roku 1886, je dodnes prestižní institucí konzervativního judaismu a téhož roku byla založena také Yeshiva University, stejně prestižní a navíc všestranná univerzita spojená s ortodoxním judaismem (dnes je kromě židovských studií proslulá také lékařskou fakultou).

M. A. DROPSIE A JEHO ŠKOLA

V tomto kontextu bylo důležité ustavení jedné dnes již pozapomenuté instituce, která nemalým dílem přispěla k emancipaci židovských studií jakožto svébytné akademické disciplíny. U jejího vzniku stál Moses Aaron Dropsie (1821–1905). Pocházel z smíšeného manželství, ve čtrnácti letech se však rozhodl konvertovat k náboženství svého otce a spolu se svou sestrou a bratrem přestoupil na judaismus (akt probíhal ponořením do řeky Delaware ve Filadelfii). Dostal se pak nejprve do učení k hodináři, ve věku dvaceti osmi let se však začal živit poskytováním právních služeb a investicemi do filadelfské tramvajové a později i železniční dopravy. Dropsie, jenž se nikdy neoženil, odkázal veškerý svůj majetek na ustavení „školy, jež bude podporovat výuku hebrejštiny a příbuzných jazyků a jejich literatur“. Současně stanovil podmínku, že škola v přijímacím řízení „nesmí mít omezení ze strany náboženství, barvy pleti nebo pohlaví“.

Nově založená instituce nesla nejprve jméno Dropsie College of Hebrew and Cognate Learning (Dropsieho vysoká škola pro studium hebrejštiny a příbuzných předmětů) a později jednoduše Dropsie University. Během aktivní existence mezi lety 1907–1986 se badatelské a pedagogické aktivity této instituce soustřeďovaly na staré semitské jazyky, v souladu s tehdy existujícími trendy studia biblistiky v historicko-literárním a filologickém kontextu. Vedle studia akadštiny, aramejštiny, etiopštiny, chetitštiny,

MOSES ARON DROPSIE

/ K počátkům židovských studií v USA /

sumerštiny, nebo dokonce ugaritštiny však byla Dropsie College jedinečná tím, že fungovala jako jakýsi most mezi židovskou literaturou a nežidovskými studenty. Za dobu své existence udělila Dropsie College přes 200 vysoce hodnocených doktorátů a zejména v pozdějších letech existence měla množství nežidovských studentů. Těm zprostředkovávala vzhled do pobiblické židovské literatury, která byla až donedávna studována jen na výše zmíněných rabínských seminářích. Na Dropsie College se mohl nežidovský student poučit na nejvyšší odborné úrovni o Mišně, Talmudu, midraších i o pozdější rabínské literatuře. Dropsie College tak po mnoho desetiletí zaplňovala existující propast mezi kamennými univerzitami, které se zdráhaly židovská studia ustavit, a židovskými vysokoškolskými institucemi, které byly konfesionálně definovány. Z hlediska metody byla tak Dropsie College průsečíkem mezi oběma typy škol a nadlouho tak manifestovala v praxi možnost akademického studia židovských témat s důrazem na vědeckou objektivitu a univerzalismus. Jak ukázal Arthur Kiron, jenž se zabývá dějinami Dropsie College, v základech programu této instituce bylo současně přesvědčení, že studium biblické civilizace a jejich hodnot může pomoci při budování nově vznikající americké občanské společnosti.

CENTRUM HERBERTA D. KATZE

Význam Dropsie College pro židovská studia dokládá i skutečnost, že převzala vydávání nejstaršího a dodnes nejprestižnějšího oborového časopisu, jímž je *Jewish Quarterly Review* (od roku 1889), přenesený od roku 1906 právě do Filadelfie (novým editorem se stal Cyrus Adler, tehdejší prezident Dropsie College).

Roku 1986 byla Dropsie College transformována ve výzkumný institut a přestala se zabývat systematickou pedagogickou činností. Roku 1993 se stala součástí Pensylvánské univerzity a dnes nese jméno Herbert D. Katz Center for Advanced Judaic Studies (Centrum pro pokročilá židovská studia Herberta D. Katze).

Propojení s vynikající univerzitou při současném zachování výhod vnitřní autonomie dovolilo instituci nabrat nový dech. Nemalelou zásluhu na tom má i její ředitel, profesor David B. Ruderman, který ji během posledních dvaceti let vedl a vytvořil z ní patrně nejprestižnější pracoviště svého druhu na světě (připomeňme, že přednášku profesora Rudermana

jsme měli možnost vyslechnout na půdě Pražského centra židovských studií při FF UK v únoru tohoto roku). Centrum se soustřeďuje na postgraduální výzkum, a nemá tedy své vlastní studenty (Pensylvánská univerzita má, stejně jako dnes každá kvalitní univerzita, fungující studijní program židovských studií na bakalářské, magisterské i doktorské úrovni). Vedle jednotlivých výzkumných i publikačních projektů a vydávání časopisu *Jewish Quarterly Review* je nejdůležitější aktivitou centra pravidelný výzkumný program, na nějž je vždy pozváno asi dvacet badatelů z celého světa v závislosti na tématu, které je pro daný rok stanoveno. Letošní téma zní: „Tvorba hranic a jejich překračování: Společenská, kulturní a náboženská změna v raně moderních židovských dějinách“. Od většiny podobných projektů se Rudermanův seminář liší relativně vysokým počtem účastníků, k nimž je třeba připočítat množství dalších hostů. Vzájemná setkávání jsou skvělou příležitostí, jak porovnat odborné názory a zkušenosti. S programem se navíc neváže výuková povinnost, takže účastníci se mohou po jeden nebo i dva semestry volně zabývat svým výzkumem. Připočteme-li bohatou knihovnu původní Dropsie College, která je stále přítomna i v moderní budově centra a spolu knižními fondy místní univerzity představuje přes 300 000 svazků judaik (nepočítaje přes 6 000 000 svazků v ostatních oborech), je dnes nástupce původní Dropsie College jejím více než důstojným dědicem. V některém z příštích čísel časopisu se pokusím popsat současný charakter židovských studií v USA na základě vlastní zkušenosti s prací centra i dalších akademických institucí.

PAVEL SLÁDEK

NOACH (1M 6,9–11,32)

„Celá země bývala jedné řeči a jedněch slov.“ (1M 11,1)

Po potopě a následném obnovení civilizace na zemi zaznamenává Bible první pokus o vládní a společenskou změnu, již mělo nastolit vybudování babylonské věže. Základem tohoto grandiózního plánu se stala nově nalezená jednota, kdy „jeden řekl druhému“: „Nu, uděláme si cihly, vypálíme je a budeme je používat jako kámen, a za materiál měli hlínu. A řekli: Nu, abychom se nerozptýlili po povrchu celé země, postavíme si město a věž, jejíž vrchol bude v nebesích, a tak si uděláme jméno!“ (1M 11,3–4)

Je zřejmé, že tihle lidé toužili po jednotě, chtěli zabránit tomu, aby se rozešli, rozpadli na různé oddělené skupiny. Docílit toho chtěli centralizací a jedinou ústřední vládou.

Jenže – a vlastně není jasné proč – se tento plán Hospodinu nelíbí. „Jeden lid s jednou řečí, a s tímhle začínají, teď už by jim nikdo nezabránil udělat, co si umanou! Sestoupím a zmatu jejich řeč, aby jeden nerozuměl řeči druhého!“ A Hospodin je odtamtud rozptýlil po povrchu celé země a nemohli už to město dostavět. Proto jeho jméno nazváno Bavel, protože tam Hospodin zmátl řeč celé země a odtamtud je Hospodin po povrchu celé země rozptýlil.“ (1M 11,6–9)

Co Boha tak rozčílilo? Co namítal proti jednotě, sjednocenému úsilí a jednotné činnosti? Copak si liboval v různých a zmatku? A co naše řinčivé provolání jednoty: „Slyš, Jisraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný“? A co mesiášský slib proroka Sofonjáše: „Tehdy očistím rty každého lidu a všichni budou vzývat Hospodinovo jméno a sloužit mu společnou paží.“ (Sofonjáš 3,9). Není snad tohle volání po sjednocení všech národů, které Hospodin proroka Sofonjáše ztotožňuje s konečným vykoupením?

Abychom pochopili hluboký rozpor mezi Bavelem a Sofonjášem, musíme zkoumat účel zmíněných sjednocení. Koneckonců, jednota je mocná zbraň: jednota směřující k něčemu pozitivnímu může znovu stvořit svět v království Božím, jednota vedena k negativnímu může svět zničit. Sofonjáš si přál jednotu, která by „vzývala Hospodinovo jméno“, jež znamená lásku, soucit, spravedlnost a pravdu (2M 34,5–8). Bavel se měl stavět jen pro to, aby si stavitelé věže „udělali jméno“, obecné blaho či snaha o dobro a spravedlnost je přitom nezajímala.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Babylonská věž.*

Rabíni midrašů dokázali mistrně číst mezi řádky. Domnívali se, že lidé plánovali vystavět věž až do nebes proto, aby „zabili“ Boha lásky a morálky, a že si „stavitelé sotva všimli toho, když z věže spadl nějaký dělník, ale litovali každé cihly, která se náhodou rozbila“ (Berešit raba). Bavel, to je komunistický totalitární materialismus.

Další zásadní rozdíl mezi Bavelem a naší Bibli spočívá v rozdílu mezi jednotou a uniformitou. Naše biblická tradice je jednoznačně pro jednotu ve smyslu etického jednání, trvá dokonce na univerzální jednotě vyjádřené sedmi noachidskými příkázáními a na univerzálním přijetí Boha míru (Maimonides, *Zákony králů*). Ale prorok Micheáš (4,5) zmiňuje možnost náboženské různosti: „Ať každý kráčí ve jménu svého boha a my půjdeme ve jménu Pána našeho Boha navždy.“ Mišna pak chválí skutečnost, že Hospodin stvořil různé národy s rozmanitým vzezřením a etnickými rysy, s různými názory a filosofiemi (Sanhedrin 4,5).

LECH LECHA (1M 12,1–17,27)

„Odejdi sobě,“ řekl Hospodin Avramovi, „ze své země, ze svého rodiště a z otcovského domu do země, kterou ti ukážu.“ (21M 12,1)

Zdá se, že naše biblická tradice žije v paradoxním rozporu mezi univerzálním a partikulárním, mezi závazky k celému světu a těmi, které mají Židé k národu a rodině. Existuje pro toto napětí řešení?

Vezměme Abrahama: v jeho rodině se tento rozpor projevil obzvláště bolestivě. Nejprve mu Hospodin přikáže: „Odejdi sobě,“ řekl Hospodin Avramovi, „ze své země, ze svého rodiště a z otcovského domu do země, kterou ti ukážu.“ (21M 12,1) Žádné vysvětlení, omluvy, jen zostra k věci: Abraham si musí najít novou rodinu, národ v určité lokalitě a ta se nachází v zemi izraelské.

Další verš tuto ráznou orientaci na novou zemi poněkud mění, neboť ji obohacuje o obecnější poslání Hospodinovy další výzvy: „A udělám tě velkým národem, požehnám ti a zvelebím tvé jméno, staneš se požehnaním.“ (1M 12,2) Napříště se budou oba prvky – určitý národ vyvolený Bohem a širší poslání světového míru a vykoupení – v duši Abrahamových potomků navždy prolínat.

V případě samotného Abrahama převládá spíš univerzalistický pohled. Rychle se objeví jako válečný hrdina, který v kraji zachrání pět národů – včetně Sodomských – ze sevření čtyř hrozivých králů. Abraham si též přeje rozvíjet vztahy s Lotem – i poté, co synovec a adoptovaný syn odmítne abrahamovské učení a Zemi izraelskou ve prospěch Sodomy – a dokonce oroduje u Hospodina, aby nezničil neřestná města Sodomu a Gomoru. Abraham zpočátku nesouhlasí ani s vyhnáním Hagar a Išmaela.

Midraš nádherně zobrazuje Abrahamovu starost o svět a světový názor, a sice v úvodních verších sidry Vajera. Tóra tam zachycuje chvíli, kdy se Bůh zjevil Abrahamovi, poté co byl obřezán v Mamreho dubových hájích (1M 18,1). Proč se tak přesně mluví o místě, kde se to stalo, a proč je zmíněn i majitel pozemku Mamre? Midraš vysvětluje, že když Hospodin Abrahamovi přikázal, aby se obřezal, Abraham se vydal na radu ke třem přátelům – k Anerovi, Eškolovi a Mamremu. „Aner mu řekl: Chceš mi tvrdit, že se jako stoletý stařec budeš takhle trápit? Eškol mu řekl: Jak to můžeš udělat? Vždyť se tím učiníš nezaměnitelný, odlišný od všech ostatních národů na světě. Mamre mu však pravil: Jak můžeš odmítnout to, co po tobě žádá Hospodin? Vždyť Bůh zachránil všech tvých 248 údů, když jsi byl v Nimrodově ohnivě peci. Jestliže si Bůh přeje, abys obětoval malou částku jen jediného údu,

jak můžeš odporovat? Mamre byl jediný člověk, který Avrahamovi obřízku doporučil, a proto se mu Hospodin zjevil právě u jeho dubů.“ (Berešit raba 42)

Neuvěřitelné na tomhle midraši je, že zobrazuje Abrahama, jak zkoumá, do jaké míry se obřízka zdá únosná jeho třem nežidovským přátelům. Chce zjistit, jak na jeho jedinečné tělesné znamení budou reagovat oni. Nejvýrazněji a nejbolestněji se však rozpor mezi univerzálním a národním posláním projeví v jeho vztahu k Saře. Nesmíme zapomenout, že to byl láskyplný vztah plný porozumění, Sára Abrahamovi pomáhala, společně usilovali naplnit Boží přikazy.

Zdá se, že Abraham si uvědomuje i Sářiny prorocké schopnosti. Když manželka trpí dlouhá léta neplodností, navrhuje, aby měl dítě s jejich služebnicí Hagar. Text zaznamenává: „A Avram uposlechl hlasu Saraj“ (1M 16,2), z čehož plyne, že o celé záležitosti rozhodovala Sára.

Manželé se neshodli v jediném – když si Sára uvědomí, že Išmael by mohl ohrozit její rodinu, není ochotná ke kompromisům a přikáže, aby Hagar i její syn odešli. Jak by ale mohl Abraham, on, který má za úkol vzít na svá bedra osud celého světa, snést pomýšlení, že jeho vlastní krev je vyhnána do pouště? V Toseftě, traktátu Sota (kapitola 5), se rozvíjí verš, jenž je obsažen v naší sidře a který říká Sára: „Je to na tobě, vždyť já položila svou služku do tvého klína, a teď, když viděla, že je těhotná, nemám v jejích očích váhu, ať Hospodin soudí mezi mnou a tebou!“ (1M 16,5) V Toseftě naši učenci předkládají následující dialog mezi Sárou a Abrahamem: „Vidím Jišmaela, jak staví oltář, chytá kobylinky a obětuje je jako modly. Když naučí tohle modlářství našeho syna Jicchaka, jméno nebes bude znesvěceno,“ říká Sára. Abraham jí odpoví: „Když jsem ji tak povýšil, jak ji mohu ponížít? Když jsme z ní udělali paní (našeho domu), jak ji můžeme vyhnat? Co by o nás řekli ostatní?“

Sářin názor je jasný: ochotně pomáhá Abrahamovi se spásou světa, ale nikoli na úkor vlastního syna a rodiny, ne za cenu, že syna i svou totožnost ztratí. O svět se musíme starat, ale současně musíme ochránit a zabezpečit vlastní identitu. Hospodin pak praví Abrahamovi, že Sára má pravdu: „Udělej všechno, co ti Sára říká, poslechni ji, poněvadž ti sémě bude povoláno v Jicchakovi.“ (1M 21,12)

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – říjen 2013

Staronová synagoga

4. 10. pátek	1. den Roš chodeš chešvan večerní bohoslužba	18.16 hodin
5. 10. sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ NOACH 1M 6,9–11,32 mf: 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24 mincha	17.50 hodin
11. 10. pátek	večerní bohoslužba	19.20 hodin
12. 10. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16 mincha	18.01 hodin
18. 10. pátek	večerní bohoslužba	17.35 hodin
19. 10. sobota	VAJERA 1M 18,22–22,24 hf: 2Kr 4,1–37 mincha	19.05 hodin
25. 10. pátek	večerní bohoslužba	17.47 hodin
26. 10. sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1–25,18 hf: 1Kr 1,1–31 mincha	17.20 hodin
1. 11. pátek	večerní bohoslužba	18.52 hodin
2. 11. sobota	TOLDOT 1M 25,19–28,9 hf: 1S 20,18–42 mincha	17.33 hodin
3. 11. neděle	1. den Roš chodeš kislev	17.10 hodin
4. 11. pondělí	2. den Roš chodeš kislev	18.39 hodin
	<i>V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.</i>	16.21 hodin
	<i>Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.</i>	16.00 hodin
		17.28 hodin

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.
V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby budou 4. 10. v 18.15, 18. 10. v 17.47
a 1. 11. od 16.21 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1)

*Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.
Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.
Ivrit – hodiny hebrejštiny pro pokročilé každé úterý od 18.30 hodin,
kurz pro středně pokročilé ve čtvrtek od 18 hodin,
pro mírně pokročilé od 19.30 hodin.*

RESTAURÁTOR JE TVŮRCE

S Tomášem Raflm o židovských památkách a restaurování vůbec

Akademický malíř Tomáš Rafl (nar. 1948 v Praze) vystudoval v letech 1968–1974 Akademii výtvarných umění (ateliér profesora Jana Smetany), od roku 1974 je činný také jako restaurátor. V této oblasti řídil a realizoval složité restaurátorské práce v Olomouci, na Zelené hoře u Žďáru, ve Svatovítské katedrále, v jezuitském profesním domě v Praze, v Havlíčkově Brodě, v Telči a na mnoha jiných památkách. Generální dodavatel stavební části projektu Revitalizace židovských památek v ČR Gema Art, a. s., se kterým dlouhodobě spolupracuje, ho pro tento projekt určil jako garanta restaurátorských prací.

Jsou židovské památky z pohledu restaurátora něčím specifické?

Co se týká technologií, lze říci, že to jsou stavby jako každé jiné. Samozřejmě jakmile mluvíme o umělecké stránce, objevují se odlišnosti v určitých ikonografiích, souvislostech. Ale co se týká materiálu, přístupu k památce, tam rozdíl není, všude je to stejné. Kolega se teď vrátil z tibetského kláštera, kde restauroval někde ve výšce 4000 metrů a vrací se tam; ani tam v tomhle smyslu rozdíl není.

Specifika v rámci revitalizace židovských objektů v našem projektu jsou v hledání barevnosti fasád, ve zpracování omítek nebo celkovému vyznění barev, zlacení apod., tam odlišnosti, vycházející z potřeb židovství jako víry a určitého způsobu života nacházím.

Řadu let se věnujete Staronové synagoze.

Tou se zabývám asi dvacet let, od doby, kdy se v ní kolem roku 1990 dělala velká rekonstrukce. Je to gotická stavba a prakticky veškeré stavební prvky jsou zhotoveny z opuky. Opuka je nádherný kámen, ale má zvláštní vlastnosti, jak naznačuje už i jeho jméno. Například pískovec tvoří zrnka křemitého písku, která jsou spojená nějakým pojivem, kdežto opuka jsou stlačené částičky schránek mikroorganismů, jsou opravdu jako v prášku, jako třeba acylpyrinu. Opuka nesnáší jakékoli zábrany, když se něčím natře nebo se slepí tak, že nepropouští vlhkost, nemůže dýchat. Je velmi alergická na prudké změny teploty, vlhkosti a všech klimatic-

kých souvislostí. Za takových podmínek degraduje, nánosy jakoby shazuje, zmizí povrchová vrstva a destrukce začne pronikat do hloubky. Otázka ošetření tady spočívá především v omezení negativních vlivů, daných příliš náhlými změnami teploty a vlhkosti.

T. Rafl na galerii brandýské synagogy. Foto J. D.

Když probíhala rekonstrukce, tak jsme tyto vlivy hledali. V rámci sledování procesů degradace jsme například pustili dým do otevřených registrů topení, ze kterého stoupal podél stěn. Bylo zajímavé sledovat, jak římsa otočila proudění vzduchu a jak se vytvořily válce viditelného dýmu, které se vracely zpátky k zemi. Proudění vzduchu ze spodních částí nešlo příliš nad výšku římsy – a to přesně odpovídá degradaci sloupů, které jsou poškozeny do výšky 4–4,5 metru. Nahoře jsou opukové prvky naopak v pořádku, jako by je kameníci sekali včera.

Interiér se musí brát jako samostatný prostor s klimatem, které má své proudy vzduchu, turbulence, své specifické chování a to vše se dá vysledovat. Na základě vědeckých rozborů se snažíme analyzovat všechny vlivy a eliminovat ty negativní, v tomto případě zejména změny vlhkosti a teploty.

V synagoze byla vyprojektována a osazena klimatizační jednotka, která je řízena programem s monitoringem. Výsledky měření se sledují a všichni, kdo se na tom podílíme, doufáme, že napo-

máháme vytvořit příznivější podmínky. Ale jestli to děláme úplně dobře, nebo ne, to se s určitostí už nedozvíme, to se projeví třeba až za sto, dvě stě let.

Říká se, že opuka má svou životnost a od jistého stadia se s ní nedá nic dělat. Je to tak?

V exteriéru jsme se k opuce chovali poněkud jinak než v interiéru, ona tam má také jiné vlastnosti. Ale myslím, že aby zásahy byly stabilnější, ta přílišná jemnost, se kterou jsme zatím přistupovali k interiéru, není úplně namístě. Interiér Staronové se musí rozdělit na několik oblastí podle míry degradace. Silně degradované prvky bohužel odcházejí naprosto nezadržitelně. Můžeme proces zpomalit a ošetřovat je, a také je ošetřujeme, ale na tohle žádná zázračná vodička neexistuje. Nejzávažnější jsou případy jako hlavice 15 (tak jí říkáme) na západní straně, z níž jsme snímali odlitek, abychom zachovali informaci o její formě, a zjistili jsme, že se celá rozpadá na jednotlivé kousky, jako čínský hlavolam. Sejmuli jsme ji z místa a převzeli do ateliéru. Byla v tak rozpadavém stavu, že jsme ji museli zpevnit, napustit epoxidem, velmi řídkým, speciálním, pak znovu po dílkách slepit a scelit. Tím se ovšem změnila hmota hlavice jako taková, její fyzikální i chemické vlastnosti a stala se z ní vlastně mumie, ztratila přirozenou vlastnost zdravého původního materiálu. Takto se dá také postupovat, ale je to proces, jak říkám, mumifikace, a to už je opravdu poslední možnost.

V projektu revitalizace jsou zařazeny památky různých období a stylů. Kterou z nich považujete za nejceněnější?

Židovské památky v projektu revitalizace se řadí do několika kategorií podle různého pohledu. Nejceněnější je bezesporu mikulovská synagoga. Když se v 80. letech minulého století přestavovala na koncertní síň, zcela zbytečně v ní byl (vedle dalších věcí) zničen barokní aron ha-kodeš. Nebyl jediný důvod, proč ho ubourávat, ničemu neškodil. Teď se za složitých okolností znovu rekonstruoval. Jsem rád, že práce dopadla díky poctivému přístupu restaurátorů dobře. Dá se říci senzačně. Jde o velmi náročnou a složitou práci, založenou na kombinaci více věcí: fotografií, nalezených stop ve zdivu, stop po závěsných prvcích, po skobách a z toho všeho se pak musely stanovit rozměry a poměry, materiálové využití, a celková podoba...

Současná rekonstrukce představuje jedinečnou možnost, jak této památce vrátit původní podobu a atmosféru.

Myslím, že se to daří v maximální možné míře. Nedá se ovšem vrátit a obnovit úplně všechno. Když se z restaurátorsko-památkářského hlediska hledá systém obnovy, je otázka, do jaké fáze obnovu vřadit. Zásadní je snaha vracet památku ve stavebním smyslu do původního významu. Jenže ve značném počtu případech to nelze, protože stavba prošla vývojem a musíme stanovit, kterou fázi budeme preferovat. Mnohdy je potřeba udělat kombinaci několika zachycených fází, nelze vybrat jen jednu. To je případ synagogy v Brandýse nad Labem, kde jsou k dispozici fotografie interiérů, ale z pozdější doby, už jako secesní řešení. Sice jsme našli starší řešení, ale ne v úplnosti. Museli jsme tedy vyjít z kombinací našich nálezů a harmonizovat je, protože touto obnovou se také vytváří nový estetický celek a ten musí působit přirozeně. Když stavba prošla určitým vývojem, musíme si jasně zformulovat, co rekonstrukcí zamýšlíme my.

Největší restaurátorský problém byl tedy Brandýs?

Ale to ne. Z historického hlediska je nejcennější Mikulov a i z restaurátorského hlediska to je největší čin. Pak máte vedle sebe Plzeň a Brandýs, obě synagogy jsou z 19. století, postavené ve stejném duchu. Brandýs byl složitější v tom, že tam z mobiliáře nic nezbylo, kdežto v Plzni byly alespoň galerie. Pak je Krnov, synagoga podobná jako Plzeň. Na prostory jednoduchý je Ústěck, šlo o spíš o dům rabína, což je jednodušší stavba. Vlastní synagoga je krásná, ale byla už jednou dobře restaurovaná. V Břežnici, kde došlo už dřívě k obnově, se nyní udělal zajímavý aron s obloukem, což je úplně o něčem jiném než předcházející, ne úplně dotažené pokusy. Pak máme Cerekev; to je klenot. Připomíná mi pozdější kubistické stavby. Zdejší synagoga je sama o sobě zajímavý příklad specifické transformace stavebních prvků pro židovské náboženské účely. Sloupy a hvězdy tady samy vytvářely vlastně kubistickou formu. Dát to tady citlivě dohromady bylo asi také hodně složité.

Kde jsem se prací přímo účastnil já, nejsložitější byla Plzeň a Brandýs. Když jsem se připravoval na Plzeň, poukázal jsem na to, že fasáda, která vypadá

jako naprosto jednoduchá, právě v té jednoduchosti vyžaduje maximálně odborný přístup, a to i ze strany zedníků a štukatérů. Za předpokladu, že máme zachovat maximum historické hmoty, i těch degradovaných omítek, tak to vyžaduje téměř restaurátorský přístup. Zachovat napojování starých a nových omítek v prostoru několika mála centimetrů, kde se odehrávají všechny architektonické prvky, pasy, pilastry a římsy, to bylo nesmírně náročné. Nakonec se to zdařilo překvapivě dobře. Když porovnáme fotky původního stavu a současný výsledný čas, tak je to totožné, zaplať Pánbůh.

Pak jsou ještě Boskovice.

Boskovice: synagoga se sice restaurátorsky doplňovala, ale už se nemusela hledat koncepce. Tam se spíš jednalo o rekonstrukci obecního domu. Pak máte Jičín, i to je podobné. Synagoga byla v pořádku, tam byly drobné technické nedostatky, ale hlavně se jednalo o budovu bývalé židovské školy. Je tam neuvěřitelně zajímavé schodiště. Zdůrazňoval jsem – a nevím, jestli se to pak dostalo do nějakého projektu –, že restaurátorsky bude to schodiště nejdůležitější, co do barevnosti i celkového pojetí.

V Plzni se složitě restaurátorsky obnovoval kazetový strop (podobný jako v Krnově) i výmalba celé průčelní stěny jako doplnění dřevěného, už před časem rekonstruovaného aronu. Teprve tento celkový dekorativní rámec, baldachýn a dekorativní řešení s tapetovým vzorem, ho dotvořily, a to bylo nesmírně důležité. Nakonec byla realizována dekorativní výmalba celého prostoru. Musím v tomto smyslu zdůraznit práci restaurátorek, že udělaly za minimální peníze opravdový zázrak, ale zároveň oceňuji velmi náročnou a zdařilou práci štukatérů, ostatních restaurátorů, truhlářů, zedníků i dalších profesí. Přes potíže, které stavbu provázely, výsledek dopadl dobře a úspěšně.

Brandýs v obnovené podobě mě doslova ohromil. Jak se otevřel prostor interiéru a stal se znovu synagogou...

Vycházelo se z archeologických nálezů, kterými se podařilo zachytit starší fázi. Ve zdi je vyznačeno, kde byl původní aron, máte tam i zbytek prahu, od kterého byly posunuty dnešní vchodové dveře, to všechno se zachovalo. Při truhlářsko-řezbářské rekonstrukci galerií a zábradlí

se vycházelo částečně z fotografické dokumentace, ale v potaz se braly i nálezy restaurátorského průzkumu na zdech. Finální podoba vznikla kombinací dokumentace a nálezů, podle fotek se dělalo „nové dřevo“, galerie i aron. Ale jak to skloubit s historickým prostředím? Když jsem byl požádán, abych stanovil a namíchal barvu na ty galerie, vycházel jsem z dosavadní zkušenosti s židovskými památkami, z kombinace toho, co jsem se o barevnosti interiérů dozvěděl jinde, například v Plzni. Prosadil jsem, že nemůžu navrhovat odděleně jednotlivosti, třeba barevnosti galerie; interiér musí být jeden celek, jeden obraz. Vycházel jsem z toho, že jestliže je všechno nové, mobiliář, police, galerie, aron, tak abychom tam zachovali historický moment v maximální míře, musí se restaurovat zdi restaurátorským způsobem. Nejen vyjít z nálezů, přestukovat zed a nějak to udělat. A podařilo se stoprocentně. Restaurátoři našli na většině zdí modré mramorování, nadto červené sloupky, z nichž byly v další fázi udělány složitější pilastry se zrcátky. Ale my jsme se vrátili k těm původním sloupkům. Základní akord barevnosti se vyloupl. Sloupky byly růžové a stěny a strop byly modré a galerie v barvě teplejší a chladnější slonové kosti. Z barevnosti růžových sloupků se logicky odvinula barevnost červeného mramorování nových sloupů dřevěných galerií, a z toho se odvinula i barevnost aronu. Takhle se to pospojovalo jako celek a těší mě, že se vám výsledek líbí.

Studoval jste restaurátorství jako obor?

Ne. Nikdy jsem nechtěl dělat nic jiného než malovat své obrazy. Studoval jsem na gymnáziu, kterému se říkalo „Píkářna“, podle tehdejší ulice Wilhelma Piecka na Vinohradech, dnes to je Arcibiskupské gymnázium. To byla už za první republiky moderní škola a moderní školou zůstala i za nás. Například nahoře nad střechou jsme měli observatoř, v podzemí koncertní sál a přednáškovou katedru. Nadto na škole byly různé specializace jak humanitní, tak technické. Já měl matematicko-fyzikální obor, pak jsem byl dokonce v kybernetické třídě, kde jsme jako její absolventi měli rovnou složené zkoušky na vysokou školu jakéhokoli technického typu. Já se ale nakonec rozhodl pro malování.

Vystudoval jsem na AVU, jenže jsem si vzal za manželku sochařku Růženu.

Ona absolvovala Hořice, byla ale takové tintítko, padesát kilo s malou paličkou, byla šílená sochařka. Chtěla dělat jen obrovské sochy a já si řekl, že jí asi budu muset nějak pomáhat. Tak to začalo. Pustil jsem se do sochařiny, a pak nám profesori doporučili, aby si manželka udělala restaurátorskou aprobaci, takže jsme se začali, mimo své volné umění, restaurováním zabývat od roku 1974 zcela profesionálně v plném rozsahu a návazně, v průběhu další činnosti jsem získal svou odbornou licenci i já.

Malujete pořád?

Pořád, i když v různé intenzitě. Posledních deset let po mně sice nebylo ani vidu, ani slechu, ale to bylo z osobních důvodů. Ovšem v poslední době připravuji nové projekty, obrazy i kresby, které považuji obrazům za rovnocenné. Nadto ještě dělám věci do architektury a fontány, ty mě drží pořád.

V čem je podle vašeho názoru, co se památek a jejich restaurování týká, největší problém?

Problematika to je opravdu zvláštní. Čím dál tím víc vycházím z toho, že věci se rodí, žijí a umírají. Restaurování je vlastně snaha zamezit smrti, úplně to ale nejde. Jako ale můžeme pomáhat nemocnému člověku prodlužovat produktivní věk, můžeme pomáhat stejně i stavbám. Nejdůležitější asi je, aby restaurátor na sebe ten objekt (ať už to je socha nebo dům) nechat působit a postupně se snažil pochopit, do jaké míry a jak mu lze pomoci. Proč někde trvat na zásadní rekonstrukci a jinde se o to ani nepokoušet, jen konzervovat.

Má k takovému rozhodování restaurátor volnou ruku?

Ovšemže ne! To je složitý proces vývoje přístupu památkové péče, investora, restaurátorů, příprav, analýz. Když jsme se například zabývali Santiniho areálem na Zelené hoře ve Žďáru nad Sázavou (pohybují se tam nepřetržitě od roku 1976), dostali jsme také za úkol průzkum kupole, která byla zrekonstruována někdy kolem roku 1800 po požárech. Kostel měl vlastně už být zbouraný, jako poutní kostel ho zrušil Josef II., neměl střechu a v důsledku promočení opadala v kupoli většina štuků. Místní lidé ale dostali geniální nápad, že z poutního kostela udělají kostel hřbitovní a dostali povolení ho opravit. Jenže neměli dost peněz

na to, aby ho opravili dobře, i s tou štukovou výzdobou. Zbytek štukové výzdoby otloukli a plochu kupole jen nahodili. Místo paprsků, které byly původně malované, udělali paprsky dřevěné. A hoto-vo a zůstalo to tak 200 let.

My jsme našli materiály, jak to vypadalo v originální podobě. Byla tam fantastická štuková hvězda, propletená křížem krážem, Santiniho řešení. Nastala otázka, co má přednost. Rekonstruovat původní Santiniho řešení, nebo zachovat tvar, který tam byl posledních 200 let? Plnou rekonstrukci jsem nakonec prosazoval z důvodů, že stavba, kterou postavil Santini na zelené louce během několika mála let jako autorský jednoduší projekt, tvoří spolu s výzdobou krystalický myšlenkový celek. Další historický vývoj různých stavebních úprav a oprav byl původní myšlenkou tak vzdálený, že jsem s pouhým zakonzervováním dochovaného stavu nemohl souhlasit. Rekonstrukce se nakonec prosadila, památkářské nálezy přesvědčily i památkářskou vědeckou radu, našly se na to i peníze. Ale byla to jedna z nejsložitějších prací a nejrizikovějších, které jsem v životě dělal. Výsledek stál za to, ale kdyby se to nepovedlo, památkáři by mě snad zastřelili.

Existuje nějak výrazný rozdíl v přístupu k památkám a jejich restaurování v období před rokem 1989 a po něm?

Dost značný, ale z naprosto rozdílných hledisek. Nechci známkovat, obojí má své. Před rokem 1990 byl důraz na restaurování výjimečných památek, které se prezentovaly jako doklad péče státu a režimu o kulturní dědictví, ovšem byla snaha potlačovat jejich případný liturgický význam a smysl, nebo dokonce takové objekty s církevním významem nerestaurovat vůbec a nechat je jejich osudu.

V současné době se zase dějí jiné naprosto neuvěřitelné věci. Představa, že se musí šetřit za každou cenu na všech místech, je strašná. Teď se dělají konkurzy, a všechno je svázané pohledem, že nesmí být korupce. Takže všechno se dělá konkurzem a většinou, aby zřizovatelé nebyli v podezření, že někomu nahráli, tak rozhodujícím kritériem je nejnižší cena! Odbornost, zkušenosti a reference jsou až na druhém, většinou bezvýznamném místě. Opravit památku, umělecké dílo ale vyžaduje odborné síly, pomalou,

důkladnou práci, mnohdy se teprve během práce rozkrývají problémy, hledá se nové řešení, ale s tímhle se v těch nových přístupech nepočítá.

Pro absurditu uvedu příklad: vyhleďte konkurz na restaurování *Mony Lisy* s jediným kritériem: nejnižší cena. Každý cítí, že to asi není v pořádku. Ale já nevidím téměř žádný zásadní rozdíl mezi *Monou Lisou* a třeba křížkem u potoka, který by opravňoval k současné praxi panující v tomto oboru. Navíc se zapomíná, že restaurování je umělecká a tvůrčí činnost.

Stavebním dodavatelem celé revitalizace je firma Gema. Spolupracujete s ní dlouhodobě?

Ano, já tam funguju jako odborný poradce. Na projekt revitalizace jsem byl vyslán šéfem firmy Kamilem Bahbouhem, abych sledoval, kde by mohl vzniknout nějaký problém, a pokud se tak stane, abych zasáhl, poradil, navrhl řešení. Jak jsem řekl, nejproblematičtější to bylo v Plzni, pak v Brandýse, ale podílel jsem se i na Krnovu, Mikulově a Boskovicích a tak trochu i na Břežnici.

Zmínil jste Nelahozeves. Co jste ještě s Gemou restaurovali?

S manželkou a celou rodinou jsme byli u toho, když Gema vznikla a na její restaurátorské větvi jsme se aktivně podíleli. Začalo to tím, že jsme měli dělat Smetanovu síň v Obecním domě v Praze. Tam se utvořila skupina spřízněných lidí, tam to začalo. Jako rodina v rámci Gemy jsme dělali třeba rekonstrukci soch ve Žďáru na Zelené hoře, pak Svätý Kopeček u Olomouce, jezuitský dům na Malostranském náměstí, Valdštejnský palác atd. Gema má ovšem podstatně větší rozsah činnosti. Pracuje nejen v rámci republiky, ale i v zahraničí

V židovském kontextu představují židovské památky v ČR ojedinělý celek. Lze je tak – z vašeho pohledu – vnímat i obecně?

Staronová synagoga má nesporně výjimečné postavení i ve světovém kontextu. Židovskou kulturu v českých zemích ale vnímám jako naprosto přirozenou součást celku a nikdy jsem neuvažoval, že bych ji nějak vyjímal. Také židovské památky chápu jako absolutně nedílnou součást celku, se kterou je ovšem spojený tragický osud jejich tvůrců a uživatelů.

JIRÍ DANÍČEK

ROTHŮV ŽIDOVSKÝ VYNÁLEZ

Vyšel druhý svazek zuckermanovské trilogie

Jak jsme již naše čtenáře informovali, loni v říjnu Philip Roth oznámil, že s dráhou spisovatele končí, a jeho jednaticátý román *Nemesis*, který promptně vyšel také česky, byl tudíž poslední. Jelikož se k nám však jeho obsáhlé dílo začalo systematicky dostávat až po roce 1989, díky nakladatelství Mladá fronta, které ho v nejbližších letech hodlá vydat v úplnosti, se pořád máme na co těšit. A výjimkou není ani *Zuckerman zbavený pout*, titul sice méně kontroverzní a méně experimentální, než na jaké jsme u autora tohoto formátu zvyklí, ale přesto výborný.

PROSTŘEDNÍ ZUCKERMAN

Recenzovaný svazek je druhým dílem takzvané první zuckermanovské trilogie: navazuje na *Eléva* (č. 1985) a je následován *Hodinou anatomie* (č. 1991) a epilogem *Pražské orgie* (č. 1990). Oproti pozdější tzv. americké trilogii sestávající z *Americké idyly*, *Lidské skvrny* a *Vzala jsem si komunistu* (všechny svazky už vyšly také česky), kde se z onoho Rothova nejslavnějšího alter ega stává pozorovatel a vypravěč životů jiných, které sledává přinejmenším stejně fascinující jako ten svůj, je raný Zuckerman do sebe ponořeným protagonistou a posedlost introspekci ho neopouští ani ve dvou pozdějších samostatně stojících titulech: v románu *Druhý život* (č. 2010) a *Duch odchází* (č. 2008). Když se ovšem *Zuckerman Unbound*, jak zní originální název, objevil roku 1981 ve Státech v prvním vydání, nic z toho se ještě nevědělo, a vítán byl tedy jako dobrá i špatná zpráva: dobrá proto, že začínající spisovatel z *Eléva* je zpátky, a špatná proto, že je až hříšně úspěšný.

Již úvodní část textu nám totiž Zuckermana představuje jako autora veleús-

pěšného románu Carnovsky, který – spolu s ohlaselem na něj – nápadně připomíná Rothův *Portnoyův komplex*, dílo, které je podle současných kritiků mnohem více o židovství než o sexu, a právě proto bylo tak skandální. Dílo, které někdejší recenzenti vnímali jako skrytě autobiografické, jako špatně zakuklený Rothův komplex obnažující nejedno rodné, a potažmo tedy židovské tajemství; dílo, kvůli němuž, jak nedávno vzpomínal Rothův přítel z mládí Aaron

Ascher v britském listu *Observer*, lidé po Rothovi plivali na ulici. V *Zuckermanovi zbaveném pout* se tedy zcela úmyslně ještě dál rozostřuje hranice mezi fakty a fikcí a Roth nás geniálně nutí dělat to, co kritici dělali pořád: chce, abychom ho viděli jako autora Carnovského, jako neochotnou celebrity, která řeší problémy s rodinou i se ženami (zastoupenými jak poslední bývalou manželkou, která podle Zuckermana nebyla než „netečná svatouškovská bílá anglosaská protestantka“, tedy nudná a ctnostná, tak hvězdnou herečkou, ze své podstaty atraktivní a zlomyslnou, která zamlada vystupovala též v roli Anny Frankové – viz obsese z *Eléva*), jakož i obtíže způsobené údajně životopisnou prózou.

A jako by to nebylo málo, i Zuckerman tu má své alter ego, které ho pronásleduje jako stín a tvrdí, že mu Zuckerman ukradl život. Jmenuje se Alvin Pepler, také se narodil v Newarku jako Žid a také má „psychologický mindráky ... hodného židovského chlapce“, navíc však jako vyřazený soutěžící televizních kvízů vyznává myšlenku protizidovského spiknutí, na němž se podílejí hlavně Židi (a zejména židovští producenti údajně ovládající obrazovky i stříbrné plátno). Nad jeho skutečnou identitou

přítom Zuckerman váhá: je to jedinec obdařený fenomenální pamětí, nebo jen prachspřstý vyděrač? A je vůbec skutečný, nebo je jen pouhým ztělesněním jeho vlastní paranoie a stihomamu?

CO JE TO ŽIVOT

Jak je patrně zjevné, kromě židovského rozměru má náš díl zuckermanovské ságy i výraznou dimenzi metaliterární. Zatímco Zuckerman v něm přemítá především nad životem („Skutečný život. Toho nepřekonaáte. V bezvýznamných detailech bohatší než James Joyce.“), Pepler se pokouší semolit recenzi na Carnovského, respektive úvahu o vztahu beletrie a autobiografie, jejíž upocenost zřetelně naznačuje, co si Roth o takto zaměřené literární kritice asi myslí („Beletrie není autobiografie, avšak přesto má podle mého přesvědčení veškerá beletrie v jistém smyslu kořeny v autobiografii ... zkušenost nezahrnuje pouze to, co skutečně děláme, ale i to, co si čistě sami pro sebe představujeme.“). Tím však Peplerovy ambice nekončí: zrovna tak se snaží glosovat tzv. velkou politiku, přičemž i tady, v Americe plné násilí, atentátů a rasových bouří, očividně – a opět až fraškovitě – podporuje ideu jakéhosi neviditelného spiknutí („Kde by byl Lyndon Johnson bez Leea Harveyho Oswalda? Kšeftal by s pozemky v senátní šatně.“).

Zuckerman je ovšem román tragikomický a v závěru se hrdiny zmocní těžké morálně existenciální chmury. Není totiž imunní vůči svědomí, které s lehkou nadsázkou označuje za „židovský vynález“, a to, jak moc ublížil matce a že ho otec na smrtelném loži prokrel a bratr odsoudil, ho bytostně trápí. Navštíví tedy krajinu svého dětství, kdysi židovskou a nyní zdevastovanou čtvrt Newark, kde mu dojde, že už není synem žádného muže a také už odnikud nepochází. Je tedy nikdo, a jak praví titul, pout zbavený, ale rozhodně ne svobodný – spíš odříznutý od všeho, díky čemu se stal tím, čím je (viz bytostně ironický dřívější postřeh: „V šestnácti se pouze chtěl stát romantickým géniem jako Thomas Wolfe a všechny ty povrchní křupany za hluboký osvobozující svět Umění. Jak se ukázalo, vzal je všechny s sebou.“) Poslední odstavce, a máme tady z Rotha to nejlepší: vtíp, něhu i brutalitu, eleganci i zuřivost.

HANA ULMANOVÁ

Philip Roth: Zuckerman zbavený pout. Přeložil Jiří Hanuš. 168 stran. Mladá fronta, Praha 2013.

TŘI BÁSNĚ PAVLA FRIEDMANNA (7. 1. 1921–29. 9. 1944)

Pavel Friedmann se narodil 7. ledna 1921 v Praze a od dětství psal básně. Ve školním roce 1939–1940 ještě maturoval na Jiráskově gymnáziu v Reslově ulici. Jeho maminka prý, jak jsem se dočetl, byla křesťanka, jenomže on šel do Terezína s prvním transportem 28. 4. 1942, a míšenci byli do transportu povoláváni až o dva roky později. Buď tedy byla podle norimberských zákonů míšenka, a podle ži-

Vstup do pevnosti Terezín. Foto Jiří Daniček.

dovských Židovka. Pavel se v každém případě cítil být Židem, protože se už v sedmnácti letech přihlásil do mládežnického spolku El Al.

Z básně, kterou napsal 18. 4. 1942, vyplývá, že toho dne dostal telegram, který změnil jeho svět.

Klidná sobota po tyfové injekci

*už se nejde odpoledne pracovat
pojď kamaráde seženeme v maštali
pár kopáčů pro vaši zahrádku
a do toho telegram*

*přijal jsem ho před kamarádem doce-
la klidně*

ze žuly ruka i tvář

jen ty Bože víš

*že to mnou čtoucím svou německou
adresu zaškrublo drobet přece jen*

výzva k transportu

ze žuly ruka i tvář

*jen když jsem dočetl zaškrublo to
mnou podruhé*

ty Bože víš

*klidně se umyl převlékl nachystal věci
a odjel*

Soustředěně klidný

jdu teď Zlatnickou ulicí

dýchám pach lékárny

snad je to dobré

jistiže je to dobré nového zas okusit

ovoce

Lékárna je ve Zlatnické ulici dodnes. Od té doby, kdy jsme se přestěhovali

z Růžové do Lodecké, chodím kolem ní několikrát týdně, když jdu nakupovat k Vietnamcům, někdy nakupuji i v lékárně. Jenom už není až na ulici cítit, že to je lékárna. Z evidenční karty z kartotéky deportovaných jsem se dočetl, že Pavlova po-

slední adresa byla Dlouhá 33 v Paláci Roxy, který patřil Židovské obci. Jestliže tam obdržel telegram, mám s ním společnou cestu přes Revoluční do Soukenické až na Petřské náměstí, kde on zahrnul doprava. Možná, že Friedmannovi bydleli v též domě, co teď my, nebo šel navštívit kamaráda, anebo sem doprovázel svou dívku, kdo ví? Každopádně už asi nezapomenou, až zase půjdu Zlatnickou ulicí, že tudy Pavel Friedmann šel.

To bylo tedy osmnáctého, ale poslední báseň, již napsal ještě před transportem, je z dvacátého čtvrtého.

*Každé naposledy má svádívou příchut'
nekonečna*

vid' Editu

je to divně být naposledy člověkem

odjet pak zvíře mezi zvíř

přizpůsobit se i když nezapomenout

zvíře mezi zvíř

*naposledy je dnes večer
kdo nemyslí nehledá
nehledím-li vpřed ani dozadu
nelituji
dnes a veletržní palác pro mne mezník
dnes naposledy*

Pavlovi již bylo jednadvacet, nedokázal se tak dlouho utvrzovat v přesvědčení, že „je to dobré, nového zas okusit ovoce“, jak si ještě před několika dny říkal, procházející Zlatnickou ulicí. Veletržní palác bude mezníkem mezi životem, v němž přes veškerá omezení zůstalo ještě moře prostoru pro lidskou existenci, a existencí, jež se už bude povážlivě podobat té dobytka, který o ničem, co se ho vskutku týká, nemůže rozhodovat.

Pro člověka nelitovat znamená nemyslet, a to stejně nedokázal.

Jeho nejznámější báseň *Motýl* vznikla až po několika týdnech v ghettu. Je datována 6. června 1942.

Ten poslední ten zcela poslední

tak sytě hořce oslnivě žlutý

*snad kdyby slunce slzou zazvonilo
o bílý kámen*

taková taková žlut'

vznášel se lehce tak do vysoka

*šel jistě jistě chtěl políbit svět můj po-
slední*

na sedmý týden tu žiji

ghettoisiert

mí mě tu našli

pampelišky tu na mne volají

i bílá větve v dvoře kaštanu

motýla jsem tu neviděl

ten tenkrát byl poslední

motýli tady nežijí

v ghettu.

Všechny ty tři básně jsou napsány na stroji na jednom listě papíru. Pavel Friedmann je musil nafukat v Terezíně na psacím stroji. První dvě jsou však datovány dřív, a tak je buď v Terezíně opsal ze sešitu, do něhož si je zapsal, anebo si je pamatoval.

Obraz motýla, jenž přiletěl políbit jeho poslední svět, se dotkne každého. Tím spíše těch, kdo znají krásnou krajinu v nejbližším okolí Terezína, i nás, kteří se tu každoročně scházíme před krematoriem první den Slichot, aby-

chom vzpomněli svých rodičů a svých blízkých, jimž jako Pavlovi a mému otci nebyl v tomto světě dopřán ani hrob. Alespoň mne se pokaždé dotkne, jak lhostejně se příroda chovala k lidem, připraveným o vše a předem odsouzeným k smrti. Ale čím jsem starší, tím spíše se kloním k tomu, že kdyby i příroda truchlila nad jejich osudem jako Pavlův motýl, kdyby kaštan ve dvoře odmítl Pavlovi kvést, hory Českého středohoří se s pláčem odvrátily a Ohře přestala téci, odmítajíc smísit své vody popelem tisíců Židů, spálených v tomto krematoriu, kdyby příroda v úděsu nad tím, jak lidé zacházejí s lidmi, ustala ve svých proměnách, pro ně samé by vyhasla poslední naděje, že žijí. Pavel odjel s transportem do Osvětimi koncem září 1944, ale ještě v červenci téhož roku se oženil s osmnáctiletou Idou Gottliebovou. Náboženský obřad, v ghettu samozřejmě zakázaný, uspořádal rabín Jicchak Schmidt, poslední kantor Staronové synagogy před válkou. Jeho zarámovaná fotografie již mnoho let zdobí stěnu před světlým modlitebním sálem Vysoké synagogy spolu s fotografiemi rabína Šimona Adlera a dalších. Jeho syn Šlomo, jehož jsem dobře poznal za svých studií v Izraeli a jenž věnoval Staronové na památku své rodiny lavi-

den vedle druhého. A zatímco já jsem byl Dr. Mengelem poslán vlevo, do tábora, Pavel jím byl poslán vpravo, ke krematoriu. Od té doby jsem ho neviděl.“ S obvázanou rukou nebyl německému lékaři už k ničemu.

Nežli se v Terezíně rozloučil s Idou, předal jí list papíru, na který natukal své tři básně, a ona jej zase předtím, než nastoupila do svého osvětimského transportu, předala přítelkyni, která jej uschovala až do konce války, pravděpodobně Pavlově sestře. Ta jej po válce dala Šlomovi a ten jej odevzdal Terezínskému muzeu v Givat chajim. Ida přežila a vystěhovala se do Izraele. Změnila si jméno na Adina, znovu se provdala a dožila svůj jistě bohatý život v jednom z kibuců v úrodném údolí Jizreel, ve světě, kde motýli žijí.

Když Mojžíš před svou smrtí předložil svému lidu smlouvu, dávající mu na výběr mezi životem a smrtí, zapřísahal je „volte život!“ Ale neobracel se jenom k těm, kdo v tu chvíli byli naživu, nýbrž i k pokolením těch, kteří jim dali život a stojí tu dnes s nimi, a k pokolením těch, jimž oni život dávají, a stojí tu dnes s nimi před tváří věčného Boha také. Totéž platí i pro nás, byť nám naše zamyšlení tady před terezínským krematoriem připomíná,

stejně jako ti z transportu El 95 do Osvětimi z 29. 9. 1944, s nimiž se ubíral vpravo.

Žalm 21. Davidův. Hospodin je mým světlem a spásou mou, koho bych se lekal? Tvrzí mého života je Hospodin, koho bych se bál? Kdyby se bezbožníci ke mně přiblížili, aby mé maso žrali, mí nepřátelé a protivníci zakopnou a padnou! Kdyby se táborem rozložili kolem mne, mé srdce se nepoleká, a kdyby se proti mně vojna zvedla, na totéž já spoléhám! Jen jedno jsem od Hospodina prosil a o to vždycky žádat budu: své místo v domě Hospodina po všechny dny mého života chci mít, zřít sličnost Hospodina a navštěvovat jeho svatyni! Aby mne ve své suce schoval v den, kdy bude zle, skryl mne ve stanu svém, že na skále mne vyzvedne. Teď však pozvedne mou hlavu nad mé protivníky kolem a já mu v jeho stanu budu s troubením obětovat, zpívat a vyzpěvovat budu Hospodinu! Slyš, Hospodine, to hlas můj volá, smiluj se a odpověz mi! K tobě mé srdce hovořilo, tebe si přála má tvář, o tvou tvář, Hospodine, prosím! Neskrývej přede mnou svou tvář, neodstrkuj v hněvu svého služebníka, mou pomocí jsi byl, tak neopouštěj mne, Bože spásy mé! Otec i matka mne zanechali, ale Hos-

Pohled z Terezína na krajinu Českého středohoří. Foto Jiří Daniček.

ci na místě, kde sedával se svým otcem, byl Pavlův blízký přítel. Doprovázel ho nejen pod chupu, byl s ním až do poslední chvíle, kdy se jejich světy odloučily. Vyprávěl, že „několik dnů před odjezdem našeho transportu do Osvětimi, vypraveným nazítří po Dni smíření (29. září 1944), se Pavel lehce poranil na dlaně a měl na ruce obvaz. S tím obvazem na ruce dorazil do Osvětimi a stáli jsme při selekci je-

že milionům z nás ukradli i hrob. V té věčné proměně přírody a přicházejících a odcházejících pokolení stojíme však stále s nimi a s těmi, kdo budou na tento svět přicházet po nás, a v tomto poutu Shromáždění Izraele jsme trvalejší než cokoli na této zemi a pod tímto nebem. Mezi těmi, k nimž se obracel Moše rabenu, byl i budoucí Pavel Friedmann, jenž je tu s námi i dnes, byť v minulosti, ve světě živých stále živý

podin mne sebral. Uč mne, Hospodine, cestám svým, po rovné cestě mne před mými protivníky ved! Nevydej mne lačnosti mých trapičů, falešní svědkové povstali proti mně a násilí se olizuje! Kdybych jen spolehnout se mohl, že Hospodina v zemích živých lidí spatřím! Věř v Hospodina! Zpevní a posíl své srdce a v Hospodina věř!

Proslov rabína Efraima Sidona při letošní tryzně Kever avot v Terezíně.

GOLEM JAKO POHÁDKA

O příběhu na pražské téma v nakladatelství Gallimard Jeunesse

Že golemovské téma přitahuje i současné autory a má místo v moderní literatuře (i filmu), asi nikoho nepřekvapí. I v češtině vyšel Chabonův

ských knih, ale vytvořil i obrázky ke gallimardovskému průvodci Prahou. Při této příležitosti byl počátkem 90. let do české metropole vyslán. Návštěva

*román Úžasná dobrodružství Kavali-
era a Claye, jehož hlavní hrdina prchá
z nacisty okupované Prahy v bedně
s Golemem, v Tarantinově filmu Ha-
nebný pancharti se němečtí vojáci ve
Francii strachují, že obří židovský par-
tyzán je reinkarnace Golema, svého
Golema napsal i Elie Wiesel (ilustroval
ho Mark Podwal) a americká spisova-
telka Cynthia Ozicková vnesla do té-
matu další rovinu – její Golemka je
dívka stvořená z hlíny z květináče a své
stvořitelce má jednak nahradit nikdy
nenarozenou dceru a jednak (než se
vymkne z kontroly) jí pomůže získat
funkci starostky New Yorku. Dalších
příkladů by se jistě našla celá řada.
Francouzské nakladatelství Gallimard
Jeunesse (jež náleží ke slavnému Galli-
mardu a vydává knihy pro děti a mlá-
dež) nyní plánuje nového Golema, a to
pohádkového.*

GOLEM A MIRIAM

Autory knížky jsou malíř a ilustrátor Maurice Pommier a spisovatel Xavier Josset, jenž se zabývá komiksy. M. Pommier je ve své zemi velmi známý a uznávaný ilustrátor především dět-

Starého Města, Staronové synagogy a Starého židovského hřbitova na něj tak zapůsobila, že si v duchu slíbil, že jednoho dne vytvoří příběh spjatý s židovskou Prahou.

Podánilo se mu to až nedávno, když jeho kolega Josset napsal osobitý golemovský příběh o dvaceti krátkých kapitolách. Sáhl po jedné z mnoha

verzí, v níž se Golem zamiluje do dcery rabiho Löwa – v textu to je holčička z ghetta Miriam. „Golema chápu jako příběh o stvořiteli, kterému se jeho stvoření vymklo z rukou, a ta hliněná bytost, jež se zamiluje, mi připadá opravdu dojemná,“ říká k tomu Pommier.

Židovskou komunitu popisují autoři jako menšinu, na níž si lidé „v 17. století ve městě Praze“ vylévali zlost za všechna neštěstí, která je potkala, a protože se zde nenacházeli „ani afričtí černoši, ani turečtí námořníci, ani horníci z And, ba ani indiáni z amerických plání“, obětními beránky byli právě oni. Nemohou pracovat než tak, že půjčují peníze, což se vymstí Maharalovu příteli Eliezerovi, který odmítl půjčit „bratrstvu pánů zlatého orla“, neboť by peníze použili na podplácení. Členové bratrstva přísahají, že se pomstí, zatímco Maharal, jenž chodí v noci navštěvovat přítele Tycha Braha, spolu s ním a Eliezerem věří, že „láska k Bohu, ke studiu a vědění mohou zbořit zeď nedůvěry a nenávis-
ti, která dnes vyrostla mezi židy a křesťany“. Bohužel se tak nestane, Židé jsou obviněni z rituální vraždy křesťanské dívky, schyluje se k pogromu. Vojáci zatknou tři Maharalovy přátele a odsoudí je k smrti. Rabín posílá Golema a Miriam hledat ztracené

děvčátko Hanku: naleznou je právě včas, aby trojici zachránili před šibenicí. Jenže Golemovi, který je ponechán bez dozoru, se zatím zalíbí ničit,

bourá zdi i domy, a Maharal mu proto k velkému žalu Miriam odejme šem. ných výkonů Batmanů, Spidermanů a všech dalších manů, které filmy

Jeho hlínu pak pohřbí, snad na půdě Staronové synagogy, Miriam se provdá za Maharalova přítele Davida a starý rabín může v klidu zemřít. Konec je tedy přece jen šťastný.

Není asi podstatné, do jaké míry se pojetí příběhu v detailech či podstatnějších náležitostech blíží tomu, co o jednotlivých aktérech a především o rabi Jehudovi ben Becaleovi, pražském Maharalovi, skutečně víme. Spíš je zajímavé sledovat, jak životaschopná, ne-li nesmrtelná a současně inspirující je legenda, která pražského

a počítačové aplikace nabízejí, zůstává Golem a jeho pražský příběh jedním z těch, jejichž znalost nebo alespoň povědomí o nich se u normálního člověka automaticky předpokládá.

Kdyby se podařilo dát dohromady seznam všech literárních, výtvarných, filmových, hudebních a dramatických děl, které golemovskou legendu zpracovávají nebo se jí inspirují, ukázalo by se, jak rozdílné autory její příběh zaujal. Něco takového je možné jen tehdy, pokud téma obsahuje něco univerzálního, společně vnímaného

učence s Golemem spojuje. Dokonce i ve věku počítačových her a zázrač-

a prožívaného. Jednotlivé verze golemovských příběhů, poznamenané pro-

středím a atmosférou, ve které vznikly, mimo jiné také ledacos vypovídají o tom, jak vnímalo (a vnímá) Židy i židovství jejich okolí.

VYSTŘIHOVÁNKY A SILUETY

Maurice Pommier doprovodil text jednak kresbami, které vyprávění lemují jako středověké iluminace, jednak celostránkovými papírovými vystřihovánkami. Právě ty jsou asi na knize nejzajímavější. Kresby zachycují detaily příběhu, vystřihovánky celky, a jejich střídání vzbuzuje dojem neustálého přibližování a vzdalování, lidského příběhu a děje zasazeného do širších souvislostí. Nacházíme tu spoustu pražských reálií: domy, ulice, celkové pohledy na město, na ghetto (obklopené kostlivci jako znamení moru), Maharalovu hrobku i domovní znamení. Pommier, jenž se sám charakterizuje jako „agnostik, který čte

Starý zákon“ a s židovským světem „je od dětství spřízněný“, ilustroval pro nakladatelství Gallimard Jeunesse celý cyklus drobných knížek věnovaných Adamovi a Evě, Kainovi a Abelovi, Noemu, Abrahamovi, Josefovi, Mojžíšovi Davidovi a Goliáši a dalším postavám Starého zákona. Použil zde metodu jemných černých siluet, v jeho pojetí tak živých, jako by se jednalo o propracované portréty.

Šedesátisedmiletý autor má za sebou úctyhodné dílo: celkem ilustroval na čtyřicet knih, u deseti z nich je nejen autorem výtvarného doprovodu, ale i vlastního textu.

Čtenářům *Roš chodeš* představujeme Pommierovo zajímavé dílo několika ilustracemi ke *Golemovi* a siluetou stařenky Sáry s malým Jicchakem z knížky o Abrahamovi.

Alice Marxová

FILMOVÉ ZÁBĚRY Z TEREZÍNA

Syrovost ghetta v Guttmanově galerii

Po výstavě *Symboły emancypace*, která představila synagogy historizujících slohů druhé poloviny 19. století, je v Guttmanově galerii v Praze na Starém Městě nyní otevřena výstava nová s názvem *Pravda a lež. Filmování v ghettu Terezín 1942–1945*. Zpracovává sice obecně známé, ale takto poprvé prezentované a detailně dokumentované téma. Na dosud nezveřejněných útržcích dokumentu z roku 1942 se před námi pootevřívá pohled na okamžiky skutečného života v ghettu; na fragmentech propagandistického filmu z let 1944/45 pak sledujeme pokus o vytvoření iluze příjemného „židovského sídelního území“. Projekce doplňují zatím neznámé snímky filmových okének z obou filmů a další textové i obrazové materiály, dokládající vznik, průběh a reflexi terezínského natáčení. K výstavě bylo vydáno doprovodné CD, na jehož základě (a s použitím některých formulací autorek výstavy Evy Struskové a Jany Šplíchalové) je psán následující text.

TŘI NATÁČENÍ

Zatímco povědomí o propagandistickém snímku obecně známém jako *Vůdce daroval Židům město* má asi každý, kdo

se o historii Terezína zajímá, o existenci dalších dokumentů o Terezíně věděli doposud jen odborníci. V ghettu se totiž na nacistický rozkaz filmovalo ne jednou, ale třikrát: V listopadu 1942 se v Terezíně natáčel krátký dokument o ghettu; v lednu 1944 vznikla filmová reportáž o příjezdu holandských Židů, kterou pořídili čeští kameramani společnosti Aktualita, a od srpna 1944 do března 1945 pracovala Aktualita pod německým dozorem na celovečerním filmu o zdejších „blahobytném životě“ Židů.

Filmy natočené v terezínském ghettu se nezachovaly. Film z roku 1942 se považuje za ztracený, dochovalo se jen asi sto krátkých filmových výstřížků (celkem čtyři minuty) a sekvence z reportážního natáčení průběhu filmování na 16mm film (osm minut). Reportáž z ledna 1944 byla zničena údajně na rozkaz Himmlera a z třetího propagandistického celovečerního snímku je k dispozici pouze třetina

původní metráže (dva fragmenty o délce sedm a patnáct minut). Vše, co se zachovalo, je na výstavě k vidění.

Aby nacisté snímekům dodali na „důvěryhodnosti“, pověřili vytvořením dokumentů samotné vězňe: roku 1942 Irenu Dodalovou, která byla před válkou filmová režisérka a producentka a s manželem vedla v Praze ateliér animovaných filmů, a roku 1944 slavného berlínského režiséra a herce Kurta Gerrona. Natáčení samozřejmě řídili a „režirovali“ reprezentanti nadřízených institucí SS v Berlíně a v Praze a terezínská komandatura. Možnosti židovských vězňů ukázat pravdu byly mini-

Klapka – film *Ghetto Theresienstadt*. Národní filmový archiv Praha.

mální. Ale jak ukazuje příběh prvního filmování, využili každou možnost. A způsob, jak do jisté míry (a pod hrozbou smrti) sabotovat zakázku SS, našli i zaměstnanci české Aktuality.

PRVNÍ DOKUMENT

Záměr natočit v terezínském ghettu film vznikl patrně v Hlavním říšském bezpečnostním úřadu v Berlíně (RSHA) a snímek měl nejspíše sloužit k interním účelům v organizacích SS podřízených Himmlerovi.

V létě a na podzim 1942 byl Terezín už přeplněným ghettem, jeho obyvatele (na 58 000 lidí) sužovaly hlad a epidemie. Když Irena Dodalová dostala pokyn natočit dokument, vytvořila spolu s kameramanem Jindřichem Weilem (1916–1945), malířem Petrem Kienem (1919–1944) a kreslířem a scénografem Adolfem Ausenbergem (1914–1945) synopsi, kterou v Berlíně zamítli. (Díky tomu se pozoru-

hodná synopse o tváři ghetta zachovala a můžeme ji nalézt v kopii na výstavě.) Autoři předlohy nespĺnili požadovaný úkol, neboť ve své předloze nic nezkrášlovali, ale metaforickým a sarkastickým způsobem zachytili reálný obraz ghetta. Scénář k filmu údajně přepracovali v Berlíně, další verzi s inscenovaným příběhem rodiny Holländerovy vytvořil posléze Petr Kien.

Na filmování dohlížely a vedly ho vysoké kádry SS: Obersturmführer Herbert Otto, jenž velel na přelomu let 1941 a 1942 zvláštnímu komandu ve vyhazovacím táboře Chełmno a s filmem neměl s největší pravděpodobností do té doby nic společného. Natáčení zajišťovala skupina profesionálních německých kameramanů, v níž měl zřejmě důležitou roli SS-Hauptsturmführer Olaf Sigismund, který mimo jiné působil v RSHA v Berlíně. Ten si také průběh akce filmoval svou kamerou – snad jako vlastní záznam. Totožnost obou nacistů, kteří se ve fragmentech objevují, se pro účel výstavy podařilo přesně identifikovat v berlínském Spolkovém archivu.

Nejdříve se filmovalo v Praze (zřejmě v prostorách Židovské radnice a v jednom bytě), poté skupina odjela do Terezína. V obou případech dostali nacisté k dispozici židovské asistenty.

V ghettu byla dokonce vytvořena filmová skupina vězňených, především pracovníků kreslírní. Funkci vedoucí produkce plnila Dodalová, jež měla rovněž zajistit stříh servisní kopie. Stříhací stůl, ale také pojízdný vozík pro kameru a další potřebné doplňky pro natáčení vyrobily dílny v ghettu.

Prezentované záběry z prvního dokumentu měly složitý osud. Irena Dodalová je při finální práci vystříhala, ukryla v ghettu a později zajistila jejich vyvezení se švýcarským transportem. Po anabázi Evropou skončily fragmenty v roce 2004 v pražském Národním filmovém archivu (kam je uložil prof. FAMU Lubor Dohnal poté, co neznámé výstřížky identifikovala filmová historička a spoluautorka výstavy Eva Strusková). A právě tyto záběry plus materiál nacisty Sigismunda (jenž byl nalezen v Polsku) tvoří vstupní – a snad nejsilnější – filmový celek, který divák v galerii spatří.

PRŮHLEDY DO GHETTA

Fragmenty jsou bleskovými průniky do života Židů v roce 1942, škvírami do minulosti, jejíž tragický konec diváci znají. Jakkoli mohou znát fakta, odbornou a memoárovou literaturu, nad syrovými autentickými záběry se tají dech.

Pohled do temného prostoru – snad místa, kde měli Holländerovi čekat na transport – zřejmě v Židovské radnici. Pohled na vystrašený dav obtěžkaný kufry pod dohledem esesáka, ještě elegantní boty „civilního světa“ brodící se blátem, prostor šlojsky a přebírání osobních věcí... Záběry na zablácené ulice ghetta, na malé holčičky nesoucí velkou nádobu, staré, nepřítomně zírající lidi stojící ve frontě. Potemnělé záběry na kavárnu v ghettu: na jevišti hraje Otto Sattler na housle, spolu s ním další muzikanti. Pan Holländer s dcerou usedá ke stolu. A kabaret: Na okamžik se mihne kouzelník a přichází na řadu skeč „smutného klouna“ Karla Švenka v roli holiče. Lazebník obsluhuje statného pána ve vysokých naleštěných holínkách, úslužně popadne břitvu a s vervou ho holí, břitvu tlačí ke krku, až ho povalí a pán „zaklepe holínkama“.

Ale působivé jsou i záběry samotného Sigismunda, jeho „film o filmu“: Výtvarník František Zelenka, legenda předválečného avantgardního divadla, stojí před

ji a ještě rychleji. Němci na plošině si zapalují cigarety, vězni běhají za vagonem sem a tam... A český četník, který musí před kamerou pochodovat sem a zpět, má

Výstřížek z filmu natáčeného na podzim 1942 zachytil v pražském bytě architekta Františka Zelenku i SS-Oberstuführera Herberta Otta. Národní filmový archiv Praha.

topornou chůzi a nervózní, vystrašené oči.

„DOHODA“ S AKTUALITOU

Na rozkaz SS (Schutzstaffel), nikoli tedy Goebbelsova ministerstva propagandy, jak se často uvádí, vznikl během příprav na zkrášlovací akci, která v létě 1944 předvedla

Již koncem roku 1943 dostal Jindřich Weil rozkaz napsat nový scénář o ghettu. Poté se dostavil Hans Günther (šéf pražské Ústředny pro židovské vystěhovalce) se

svými spolupracovníky do kanceláře Aktuality na Václavském náměstí. „Dohodl se“ s Karlem Pečeným, ředitelem této české firmy zabývající se výrobou zpravodajských periodik, že se Aktualita ujme natáčení v terezínském ghettu podle dodaného scénáře. Jak po válce vypověděl před soudem ředitel firmy Karel Pečený (za účast při natáčení byl po válce od-

souzen na 5 let), odmítnutím zakázky by nepochybně přivedl do koncentráku sebe i své zaměstnance.

Pracovníci Aktuality nejprve v lednu 1944 natočili v Terezíně reportáž o příjezdu holandského transportu. Poté podepsali slib mlčenlivosti. Se zvukovým zařízením zaznamenali také uvítací řeč dr. Paula Eppsteina, druhého židovského staršího. (Nacisté ho zavraždili ještě během natáčení, jeho předchůdce Jakoba Edelsteina zabili v červnu 1944.) Reportáž byla údajně na základě Himmlerova přání zničena, několik fotografií z natáčení tehdy tajně vynesl ze střížny mladý kameraman a stříhač Ivan Frič.

Filmaři Aktuality pak přijeli do Terezína ještě několikrát během srpna a září 1944, tedy dva měsíce po návštěvě zástupců Červeného kříže, aby natočili celovečerní, dnes již legendární dokumentární snímek o „židovském sídelním území“. Hotový snímek byl předán nacistům v březnu 1945.

PROPAGANDISTICKÝ FILM

Co je obsahem filmu, lidé, kteří se zajímají o historii ghetta, asi vědí, neboť jednotlivé záběry se objevují v mnoha stříhových filmech. Avšak rekonstruovat tento původně celovečerní film, jehož název byl *The-resienstadt. Ein Dokumentarfilm aus dem jüdischen Siedlungsgebiet*, se dosud nepodařilo. Zachovaly se totiž pouze dva filmové fragmenty, které v jejich originální podobě můžeme zhlédnout na výstavě. První z nich pochází z archivu Jad vašem, (pokračování na str. 16)

Fotografie Hanuše Krále zachycující transport vězňů na cestě do terezínského ghetta v listopadu 1942. Národní filmový archiv Praha.

zmíněným H. Ottou a pozorně poslouchá jeho příkazy. Při natáčení stavby bohušovicé vlečky snímají němečtí kameramani z plošin nákladních vagonů. Vagony tlačí vězni – nejprve pomalu, pak znovu rychle-

ghetto „v plné kráse“ delegaci Mezinárodního červeného kříže, nápad vytvořit film o životě v ghettu. Jeho posláním snad bylo přesvědčit členy dalších mezinárodních institucí o tom, jak se Židé v Terezíně mají dobře.

FILMOVÉ ZÁBĚRY Z TEREZÍNA

(dokončení ze str. 15)

druhý je ze sbírek Národního filmového archivu. Tato druhá část filmového materiálu, který byl v polovině 60. let nalezen v Praze, tvoří základ stříhového filmu Vladimíra Kressla *Vůdce daroval Židům město*, jenž se dodnes uvádí např. v Památkovníku Terezín.

Připomeňme, že filmaři dostali za úkol představit jednotlivé aspekty života židovského společenství. V inscenovaných scénách vidíme jednání samosprávy, jednotlivé pracovní činnosti, péči o děti a o nemocné, činnost pošty, hasičského sboru atd. Velký prostor byl věnován zachycení portrétů prominentů (umělců, vědců, rabínů) a prezentaci různých zájmových a kulturních aktivit (koncerty, přednášky, fotbalový zápas, sportování atd.). Zadání znělo, aby „herci“ odpovídali streicherovskému typu Židů, tedy byli nosatá a ušatá nevzhledná stvoření. Takoví lidé se mezi vězni nenašli, takže částečného účinku se v pár počátečních scénách prvního fragmentu dosáhlo pomocí líčidel, paruk, brýlí, způsobem patrným na první pohled.

Vcelku zachycovali čeští filmaři židovské vězně nikoli v karikatuře, ale se snahou o realistické portréty. Při pozornějším sledování si divák všimne nervózních pohledů, křečovitých úsměvů, toporných pohybů: jako bychom přímo slyšeli pokyny nacistů, jimž se herci snaží vyhovět. Uvolněněji vypadají ve filmu snad jen děti (nadšeně kousající tenounký krajíček chleba, který dostaly), fotbalisté a diváci při zápase. Těžko si však představit, kdo by ještě na jaře roku 1945 uvěřil obrázkům nadýchaných peřin, do nichž se halili židovští pacienti v jakési lázeňské nemocnici pod širým nebem, obrázkům Židů, jejichž jedinou starostí bylo, zda si po radostně údernické práci zajít za poučením do knihovny nebo za zábavou na koncert či do kavárny.

Karel Pečený dostal k dispozici scénář, připravený populárním německým hercem a režisérem Kurtem Gerronem (1897–1944), který se měl ujmout i režie filmu. Na práci filmového štábu se podíleli i další židovští vězňové, jako byli holandský grafik Jo Spier (1900–1978), který dokumentoval záběry v kameře, architekt František Zelenka (1904–1944), režisér a herec Hans Hoffer/Schulhof (1907–1976) a řada dalších. Filmování probíhalo pod přímým dohledem velitele komandatury Karla

Rahma a do Terezína přijížděl i Hans Günther. Vybrání židovští vězni, kteří se měli účastnit natáčení inscenovaných scén, dostávali písemné lístky s termíny a místy, kam se mají dostavit. V průběhu filmování se stále více prosazoval zpravodajský způsob natáčení, na nějž byli Pečený i jeho kameramani zvyklí, a naopak stále menší prostor pro rozhodování měl Kurt Gerron. On a většina dalších aktérů filmu byl v říjnu 1944 deportován do Osvětimi.

Jak vypovídal Karel Pečený, snažil se filmování, do něhož se díky masovým scénám zapojilo přes 17,5 tisíce vězňů,

List s kresbami Joa Spiera k filmu *Theresienstadt*. *Ein Dokumentarfilm aus dem jüdischen Siedlungsgebiet*. NIOD Institute for War, Holocaust and Genocide Studies, Amsterdam.

co nejvíc prodlužovat, a protože si všiml, že mu herci ubývají a mění se, žádal také, aby účinkující „necestovali“. Podle původních představ Hanse Günthera měla Aktualita dokončit film do konce září 1944, poslední natáčení hudby k filmu se uskutečnilo v Terezíně až v únoru 1945.

KDO JE KDO

Kromě sledování filmů jako nacistického divadla se divák může soustředit na to, aby rozpoznal slavné osobnosti: v prvním snímku vykukuje malíř Bedřich Fritta; skeč předvádí Karel Švenk, na housle hraje Otta Sattler. V propagandistickém filmu je zachycen koncert s hudbou Pavla Haase pod taktovkou Karla Ančerla, vedle něj hraje na housle Egon Ledec, mezi diváky sedí i skladatelé Hans Krása a Pavel Haas; v rámci přednášek je dlouhý záběr na

filosofa Emila Utitze, mezi diváky sedí mj. rabín Leo Baeck; sochař předvádějící své umění je Rudolf Saudek; ve sluncem osvětlené kavárně zahlédneme Paula Eppsteina, bývalého ministra prvorepublikových vlád Alfreda Meissnera a další a další. Bližší informace získají zájemci při komentovaných prohlídkách (viz níže), ti, kdo je nestihnou, mohou jen litovat, že na výstavě není k dispozici seznam identifikovaných osobností, které v jednotlivých scénách vystupují.

Oba snímky a další materiál (fotografie, kresby, doprovodné i dokumentární texty, vzpomínky, deníky pamětníků, výpovědi filmaře K. Pečeného a dalších) jsou v galerii uspořádány čistým minimalistickým způsobem. Soustředění na filmy, fotografie z filmů a kresby nic neruší, protože většina doprovodného materiálu je uložena ve vysouvacích přihrádkách. K vidění je i typ kamery, který tehdejší tvůrci používali, a nastříhaná filmová okénka, jejichž rozsah odpovídá množství, které v ghettu ukryla režisérka Dodalová.

Tématem i zpracováním patří výstava *Pravda a lež* k tomu nejzávažnějšímu a nejzajímavějšímu, co lze v současné době v Praze vidět. Filmové médium vítězí nad textovým zpracováním platičností, živostí. Jak syrový dokument i propagandistický film obrazově zprostředkovávají naprostou izolovanost vězňů, jejich víru v to, že to „dobře dopadne“. Diváci pozorují jejich uzavřený příběh, prostor v jakoby jiné dimenzi existující pár desítek kilometrů od Prahy. Vlastní neschopnost jim do mihajících se světél filmových paprsků něco sdělit je asi stejná, jako byla pro venkovní svět tehdy, před sedmdesáti lety.

ALICE MARXOVÁ

Výstava je v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, P 1) přístupná do 23. 2. 2014, denně kromě sobot a židovských svátků, od 9 do 18.00, od 27. 10. od 9 do 16.30. Komentovaná prohlídka s autorkami se koná 10. října v 17.00 v galerii.

Autorky výstavy se také obracují na veřejnost s prosbou o pomoc: Pokud byste se domnívali, že jste na fotografiích či filmových záběrech poznali sami sebe nebo někoho ze svých blízkých, přátel či známých, nebo že ke komukoli můžete poskytnout bližší informace, kontaktujte je elektronicky na adrese terezinfilm@jewishmuseum.cz nebo písemně na adrese: Židovské muzeum v Praze, U Staré školy 1, 110 00 Praha 1.

IGNAZ FUCHS A SYNOVÉ

O osudu jednoho rodu a jedné hrobky

Na Novém židovském hřbitově v Praze 3 se nachází řada honosných hrobek, které se vyznačují vysokou uměleckořemeslnou úrovní zpracování. Většina z nich je rozmístěna podél severní ohradní zdi a stojí nad hroby významných osobností pražské židovské společnosti, vzdělavců, podnikatelů a mecenášů 2. poloviny 19. a 1. poloviny 20. století. Jedním z dlouhodobých cílů správy nemovitostí Židovské obce v Praze je plán jejich postupné obnovy. Vzhledem k neutěšenému technickému stavu byla jako první vybrána hrobka **JICCHAKA IGNAZE FUCHSE** a jeho ženy **BUNY BETTY**. Hrobka byla postavena v novorenesančním stylu krátce po založení hřbitova koncem roku 1890. Stavba upoutá svou vznosnou architekturou i výraznými detaily. V bočních stranách je otevřena dvěma obloukovými arkádami a její sedlová střecha byla kryta měděnými šablonami. Pronikáním vlhkosti byl poškozen zejména štukový kazetový strop hrobky. Záchrana hrobky tak přichází v poslední chvíli.

Nápis ve štítu hrobky „Familie Ignaz Fuchs“ poukazuje na skutečnost, že jde o rodinnou hrobku, přesto jedinými pohřbenými jsou manželé Ignaz a Betty Fuchsovi. Hlavní pozornost na nápisových deskách je věnována Ignazovi, hebrejským jménem Jicchak. Dva medailony s hebrejskými nápisy připomínají Jicchakovy zásluhy a dobročinnost, německý nápis jej uvádí jako císařského radu a velkopřemyslníka.

IGNAZ FUCHS se narodil 24. 2. 1824 v Praze v domě č. p. 861 na Starém Městě. Jeho otec Geršon Gabriel se živil obchodováním s látkami. Gabrielova matka Ester i jeho manželka Josefa pocházely z významné pražské rodiny Wahleových. V září 1848 se Ignaz ve Staronové synagoze oženil s Barbarou Betty (16. 5. 1828–1. 9. 1903), dcerou Seligmanna Stösselese. V náhrobním nápisu najdeme i její hebrejské jméno Buna. Manželé měli osm dětí, dospělosti se dožili tři dcery a dva synové Robert a Artur, kteří pokračovali po otcově smrti v jeho podnikatelských aktivitách.

Ignazovo manželství znamenalo i změnu profese. Ignaz totiž ustoupil od rodinné tradice obchodování s látkami a začal se zabývat papírenstvím. Ob-

chod s papírem provozovala rodina Stösseles v Melantrichově ulici č. 11 už od roku 1794. Ignaz v únoru 1848 převzal po svém tchánovi Seligmannovi obchod a sklad v Praze na Starém Městě (č. p. 465/I) a zřídil další sklad v sousedství (č. p. 463/I). V roce 1863 založil firmu pod názvem Ignaz Fuchs, která byla postupem času rozšiřována do podoby velkoobchodu s výrobou papírového zboží v Michelské ulici č. p. 460 a s tiskárnou na Václavském náměstí 51. V roce 1868 byla zřízena papírna v České Kamenici a později byl založen ex-

Foto autorka.

portní obchodní dům v Hamburku-Altoně a obchodní reprezentace ve Vídni. V posledních letech života si nechal zakladatel firmy Ignaz Fuchs patentovat svůj tiskařský výrobek v zemích Rakousko-Uherska, v Itálii, ve Francii i Anglii. Podařilo se mu totiž vylepšit krabičku na tiskařská písma. Krabička byla rozdělena pomocí plechových pasů, přičemž se důmyslně zabránilo tomu, aby došlo ke smíchání písmen. V době prudkého rozkvětu firmy Ignaz dne 11. 12. 1890 zemřel.

Po smrti Ignaze Fuchse zdědili jeho firmu oba jeho synové **ROBERT** (1854–1925) a **ARTUR** (1862–1940), kteří byli již od 80. let 19. století otcovými společníky. V prvních deseti letech po otcově smrti podnikali společně, počátkem 20. století však mezi nimi došlo k roz-

kolu a majetek si rozdělili. Papírnu v České Kamenici převzal Robert a Artur získal všechny další objekty firmy. O důvodech rozchodu obou bratří lze jen spekulovat, naskytá se však domněnka, že rozkol mohl být způsoben Arturovým přestupem k římskokatolické církvi. Skutečností je, že Artur nebyl ani uveden mezi pozůstalými na Robertově úmrtím oznámení.

Artur koupil od knížete Alexandra Thurn-Taxisa palác na Malé Straně (č. p. 120, Letenská 5 a 7) a zřídil si zde svoji rezidenci. Roku 1912 dokončil stavbu nové papírny na Vinohradech, která měla výhodnou polohu v blízkosti žižkovského nákladového nádraží. Ve 30. letech 20. století byla Arturova firma Ignaz/ Hynek Fuchs jedním z největších podniků tohoto druhu v Praze. Začátkem roku 1940 Artur Fuchs zemřel a majetek přešel na jeho nejmladší dceru Valerii Weissovou (1902–1942) jakožto univerzální dědičku. Valerie byla transportována 8. 9. 1942 do Terezína a následně do Osvětimi.

Arturův starší bratr Robert vlastnil velkou papírnu v České Kamenici a exportoval své výrobky především do zámoří. Jeho zásluhy byly oceněny postupně titulem komerčního a císařského rady a řádem Železné koruny III. třídy. Hlavní sídlo Robertovy firmy se nacházelo v Mikulášské ulici na Starém Městě pražském v blízkosti Staroměstské radnice. V Praze také Robert Fuchs investoval značné finanční prostředky k nákupu pozemků získaných při asanaci Židovského a Starého Města. Nemalou část takto získaných parcel ležících mezi Pinkasovou synagogou a Uměleckoprůmyslovým museem daroval Umělecko-průmyslovému muzeu k provozování výstav pod širým nebem. Zároveň se zasloužil o opravu Pinkasovy synagogy a patřil k předním členům pražské židovské obce. Diplomem z 21. února 1913 mu byl povolen predikát Fuchs, šlechtic z Robettina. Robert zemřel 19. 10. 1925 v Praze a byl zpopelněn ve zdejším krematoriu. Většinu jeho potomků se podařilo opustit Československo ještě před německou okupací.

IVA STEINOVÁ

Poznámka: Uvítáme jakékoli doplňující informace, archivní materiály, fotografie, kontakty na žijící příbuzné a finanční příspěvky na obnovu hrobky. Předem děkujeme. E-mail: sbh@matana.cz; tel.: 734 765 143 (Iva Steinová).

N. G. Garin-Michajlovskij

ODĚSKÝ POGROM

To vše je už dávno hájemství šerého dávnověku.

Odehrávalo se to v Oděse, na počátku sedmdesátých let.

Byl jsem tehdy student na druhém stupni gymnázia.

Stoly se nám už tehdy prohýbaly pod záplavou děl z pera Pisarevova, Ščapovova, Flerovského, Mitrovova, Boklova, Spencerova, Millova a mnoha dalších.

O chystaných velikonočních protižidovských bouřích se mluvilo již v pašijovém týdnu.

S prvními zvěstmi přišly kuchařka a služka.

Ty své zprávy čerpaly z neznámo jakých zdrojů a jen neochotně, jako by to byla nějaká milost, se o ně s námi dělily.

Role v domě jako by se najednou proměnily: služebnictvo se cítilo být na koni, kdežto my najednou pocítíme, že jsme závislí na jejich přízni či nepřízni.

Nám omladině se to zamlouvalo, ale našich otců a matek se to bolestně dotýkalo, i když to na sobě nedali znát.

Proto jsme se sluchy o všem rozmlouvali my mladí.

Tři dny měli být bití jen Židi, ale pak snad i ledaskdo jiný.

Postarší kuchařka výhrůžně uhýbala očima a přísně tiskla rty.

Sice jsme to tedy všichni čekali, ale když to bití propuklo, všechny to neuvěřitelně zaskočilo.

„Židáky mlátěj!“

Bylo to o druhém svátku velikonočním. Seděli jsme zrovna v pokoji a probírali nějaký světodějný problém.

Bylo nás asi tak deset kamarádů.

„Musíme vyrazit.“

Nasadili jsme si čepice a šli. Kdesi vysoko ve vzduchu se vznášel temný hukot.

„Támhle, do ulice kardinála Richelieua,“ usoudil kdosi, tak jsme tam šli, přesněji řečeno utíkali, protože kolem nás už běželi všichni.

Hluk byl stále zřetelnější a postupně se proměnil v řev tisícovek, možná desetitisíců hlasů.

Srdce mi bilo jako splašené a v hlavě vězela jedna jediná znepokojivá otázka: Co se to tam děje?

Ale to už se před námi prostírala široká a rovná Richelieuova třída, protínající celé město.

Ocitli jsme se na konci poblíž moře, kdežto z toho druhého se valil obrovitý dav, který už zaplavil několik domovních bloků.

Ta ulice mi v paměti utkvěla takto: nádherný jarní den v jasném slunci. A sníh, bílý sníh, jehož se ve vlnách zmocňuje vítr, který mu nedá dopadnout na zem, ale zvedá ho zpátky vzhůru a roztáčí ho nad davem. Teprve po chvíli jsme pochopili, že je to peří z roztrhaných polštářů a peřin... A o kus dál v tom veselém dni se sunul děsупlný dav.

Jako by se tu plazil odporný tisícíhlavý netvor, jehož tělo se skrývalo kdesi vzadu. A ten netvor se zdál být

Oděsa – pohled na město a přístav z roku 1850.

v takovém rozporu se vším přirozeným, byl tak neomalený – s těma zběsile vyvalenýma očima a rozevřenou tlamou, z níž zaznívalo vytí, strašlivé vytí apokryfického zvířete, jež ucítilo krev a přetřhlo řetěz, na němž bylo až doposud uvázané.

A z mnohapatrových domů po obou stranách ulice padalo dolů sklo, nádobí, různé domácí předměty, nábytek i klavíry... Ty se řítily dolů a poslední divoký akord vydávaly v okamžiku, kdy dopadly na zem a všechny struny se naráz přetřhly.

Dojmy se rychle střídají.

Už jsme uvnitř toho davu, celkový obraz mizí a v každém dalším okamžiku se vše stále mění v cosi zcela nového.

V posteli sedí starý nemocný Žid. Kolem pobíhá malíčkový gymnazista s pistolí v ruce.

„Jestli se dědečka někdo dotkne, tak budu střílet!“ křičí nepřičetně chlapec.

Na drobného gymnazistu se vrhá muž s černýma očima, podlitýma krví, pistoli mu vytrhne, vrazí mu facu a studentík se poroučí na podlahu. Tím ale všechno končí – dav se tu ničeho ani nedotkne a vyvalí se zpátky na ulici: Chlapec tedy svého dědečka zachránil!

„Hele, mládenci, všichni sem! Hybaj!“

A dav si dopřává další odměnu: nepřetržitě řinčení rozbíjeného skla a divoký řev dál sílí. A zase:

„Stát! Stát, tady je to!“

Kdosi vyjekne, že tohle je dům jednoho židovského doktora, velmi oblíbeného hlavně mezi chudými.

„To je hodnej, člověk, moc hodnej!“

„Hodnej je, fakt hodnej.“

„Nojo, ale přeci jen – je to Židák nebo ne?!“

„Tak co teď?“

Rozhostilo se mrtvé ticho. Načež se ozval čísi váhavý hlas:

„A co kdybychom mu jen tak pro pořádek rozbili voko?“

Všichni se rozchechtali, zaznělo veselé „hurá“ a do druhého patra vylétl malý kámen. Cink! Plně uspokojený veselý dav ztratil napětí a energii a pohnul se dál, jako by na svůj úkol docela zapomněl. Jenže z boční ulice vyrazil se zběsilým vytím jiný houf.

V čele houfu jede vůz a na něm leží člověk, celý zakrvácený, s voskovou tvář a těkavýma vybledlýma očima.

Oči se nedokážou u ničeho zastavit a nic nevidí. Tenhle muž už zřejmě dav ani jeho snahu k ničemu nepotřebuje, protože nepotřebuje už vůbec nic: najednou se celý křečovitě vypne, a poté se křeč náhle proměňuje v naprostý klid – jako by se hluboce zamyslel.

Je to smrt! Na okamžik vše ztichne, ale pak se znovu ozvou výkřiky a kvil.

Co se tu stalo? Proč? A jak?

Lidé vykládají jeden přes druhého. Vypadl z nejvyššího patra i s nějakými věcmi. Že by ho někdo vystrčil? Nezranili ho vojáci bajonety? A nestřílel ten Žid?

„Svěřme to generál-gubernátorovi. Ať to posoudí a rozhodne.“

Dav s mrtvolou na voze v čele v ohlušujícím poprasku, způsobovaném výkřiky, zvoněním ničeného skla, duněním nábytku a vrěštěním Židů, kteří se namanou do cesty – ty pak honí a kopou tak dlouho, dokud nezmizí pod těmi spoustami nohou.

A zase křik z boční ulice:

„Honem, sem podte!“

Na rohu Puškinovy lidé ničí synagogu. Vůz i dav se vydávají tam.

Mezitím přijíždí generál-gubernátor.

Sedí v lehkém kočáře, ten vyzáblý drobný stařík v uniformě ověšené řády a vyznamenáními, a křičí na dav:

„Končit a pozor!“

Odpovědí je mu bezuzdný chechot a pokřik „hurá!“.

Orchestr spustí jakýsi veselý pochod.

Kočár se žene pryč, za ním vůz s mrtvolou a dav vzadu hýkavě řve:

„Stůj, no tak stůj!“

„Chyťte ho, kručí, chyťte ho přece!“

„Hohoho!“

Na rohu stojíme my, skupinka gymnastů.

Lidé zrovna vydrancovali koloniál. Mrká na nás pár veselých dobromyslných mládenců.

„Járku, milospanáčku, nedal bys mi cigárko?“ obrací se na jednoho z nás mladý kolohnát.

„Sám bych si zapálil, ale nemám.“

„Chudinka milospanáček, tak von nemá co kouřit. Klucí, kdo má nějaký tabák?“

„Hele, a nepatřil ten krám náhodou Rusovi?“

„A není to jedno, jestli to byl židáckej Rus nebo ruskej Židák?“

„Tak si rozkaž, milospane,“ popichuje kolohnát studenta lačného po kouření.

A ten... jen vesele mávne rukou.

Dav se k nám s divokými nadšenými skřeky žene a během pár okamžiků se k nám natahují desítky rukou s cigaretami.

Tváře těch lidí jsou radostné, dojaté a blažené.

Rozpačitě saháme po nabízených ci-

garetách, každý si bereme, usmíváme se na dav a dav řve:

„Vemte si víc. Klidně všechno. Domu vám to donesem. Hurá!“

„Pánbu požehnej!“

Líbáme se s nimi.

„Hoši, dejte sem vodku!“

Tak se raději celí rozpačítí a znejistějí snažíme co nejrychleji vytrátit.

Den druhý.

Odkudsi se přisouvá vojsko.

Nějaký Žid vklouzl do našeho dvora...

Musíme ho schovat, ale co na to řekne kuchařka?

Nechá se dlouze přesvědčovat a pak podrážděně vyhrkne:

„Dejte mi pokoj! Tak si ho skovejte, když se chcete párat se Židákem a strkat mou i svou hlavu do oprátky!“

Vysoký roztfesený Žid, ještě mladý a štíhlý, běží po úzkém schodišťátku na půdu a kuchařka se polekaně rozhlíží po dvoře, zda tu není nějaký svědek. Pak na Žida zahrozí pěstí:

„Za to mi nestojíš, abych kvůli tobě přišla vo kejhák, ksindle zatracená!“

Celí spokojení zase odcházíme do města.

Na hřbitově je asi čtyřicet nebožtíků.

Márnice je malý bílý domek, který se v zeleni vyjímá docela útulně; kolem jsou jen hroby, pomníčky a kříže všude klid a mír.

Obrovský dav vypadá taky jako mrtvý.

Tlačíme se dopředu a najednou stojíme nad mrtvolami. Okna márnice jsou otevřená, ale je tu hrozný puch – z těch na sebe těsně namačkaných, promodralých a děsivě nafouklých postav v otrhaných či obnošených šatech, z nichž jako z knihy čtete příběh jejich příšerného zivovení na tomto světě až do posledního okamžiku, kdy se nakonec jako v záchvatu horečky nabídlo východisko... A teď tu všichni leží – je to zrcadlo, hrůzyplný odraz okolního života.

Jakási ženská si povzdechne:

„To sou mi teda velikonoce – ze Židáků stoupá smrad, a Rusák aby z toho pad...“

Do města vstoupilo vojsko. Prázdnými ulicemi se rozléhá suchý rachot bubnů.

Vojáci chytají lidi a hned na místě jim uštěďují výprask.

Šíří se plno fám. Prý seřezali i nějakou dámu. A taky poddůstojníka se svatojiřským křížem na prsou. Dopadli i hraběte S., ale ten rozhalil plášť a předvedl jim svůj frak s hvězdou.

Společnost v našem městě je rozhořčená.

V domě jednoho z mých přátel důstojníkovi ukázali dveře.

Vyběhl ven a zařval:

„Jestli mi přijdete pod ruku, zmydlím vás všechny!“

Štáry pokračují. Vojáci najednou uzavřou oba konce ulice i křížovatky do bočních uliček a všichni, kdož se do takovéto pasti dostanou, putují k výslechu a před soud.

Všude jsou přímo na ulici rozestavěné lavice, na nichž leží rákosky.

Uprostřed Preobraženské ulice bydleli prakticky sami Židé.

Zrovna když jsem šel ke kamarádovi, ze dvou bočních ulic sem najednou za rachotu bubnů napochodovali vojáci.

Hned jsem se vrhl na útěk, společně s ostatními – docela jako ryby, které ucítily síť.

Kam teď? Pudově jsem se za kýmisi vrhl do nějakého průjezdu.

Vrata se zabouchla a já se ocitl ve dvoře, do posledního místečka nabitém Židy.

Ten dvůr vypadal jako dno hluboké studny.

Z otevřených oken ve všech patrech té studny na mě shlížely židovské oči.

Byl jsem mezi nimi jediný Rus, a tak se mě zmocnila hrůza.

Mohli si se mnou udělat, co chtěli: třeba mě zabít a hodit mě do té příšerné jámy na odpady.

Možná mě někdo z nich viděl, jak jsem kouřil cigaretu, která pocházela z vyrabovaného obchodu. Tak mě popadnou a vystrčí napospas tvrdému soudu, na ulici, odkud už se ozývalo srdceryvné úpění. Jen tak ze vzteku mě tam vystrčí... A tam třeba bude zrovna ten oficír, co mu u kamaráda ukázali dveře... Tak jsem jen stál a prožíval muka strachu, ponížení a zděšení.

Okamžiky mi připadaly jako staletí a z výšin oněch staletí na mě z oken shlížely tisíce pokojných a trpělivých očí. Všichni se na mě dívali, moc dobře chápali mou situaci a jako by se ptali:

„Tak co, kdy pochopíš a pocítíš to, co cítíme a chápeme my...?“

Přeložil Libor Dvořák

(Ruský spisovatel Nikolaj Georgij Garin-Michajlovskij (1852–1906) se narodil v Petrohradu. Ve své tvorbě orientoval především na drobnější literární žánry, jako je novela či povídka.)

TAJEMSTVÍ HOSTOVSKÉHO NÁZORU NA FRANZE KAFKU

V Hostovského korespondenci je dopis z 16. října 1965, v němž píše z Kodaně své dceři Olze zajímavé sdělení týkající se jeho pojetí díla Franze Kafky.

Před dvěma měsíci jsem v jedné společnosti řekl, co podle mého skromného mínění je pořád jaksi nepovšimnuté na díle Franze Kafky. Redaktor z Information byl tak nadšen tím mým postřehem, že si ode mne objednal článek na to téma, ale prosil, ať jej dodám do tří dnů. A já, vůl, vyhověl. Co bylo pak, dovíš se z přiloženého dopisu pí Rohde, jež si umanula, že za věci půjde v zájmu dobré pověsti Dánů. A já je přesto miluji.

Copenhagen 8. 10. 1965

Milý pane Hostovský, tady máte další kapitolu ke svým literárním pamětem z Dánska.

Ve středu jsem mluvila telefonicky s panem Schleimannem, který mi řekl zhruba toto: „Článek o Kafkovi teď má pan Jespersen, který má v Information na starosti literární rubriku... Už ho má delší dobu, a abyste pochopila, je to moc milý člověk, ale trochu pomalý... Ale počkejte do pondělka, protože to jede na dovolenou a já po něm převezmu jeho resort, takže s největší pravděpodobností článek o Kafkovi otiskneme už příští týden, to vám slibuji...“

Ve čtvrtek jsem mluvila telefonicky s panem Jespersenem, který je opravdu moc milý člověk, a řekla jsem mu: „...Mimochodem, jak to vypadá s tím Hostovského článkem o Kafkovi, kdy myslíte, že ho otisknete?“ – Jespersen: „Jaký Hostovského článek o Kafkovi?“ – Já: „Ten, co vám dal pan Schleimann.“ – Jespersen: „Co mi dal pan Schleimann? Ale já jsem žádný článek od Schleimanna nedostal!!!“ – Já: „Aha, rozumím. Ale Schleimann řekl, že už vám ho dal dost dávno.“ – Jespersen: „Nojo, znáte Schleimanna, je to hrozně milý člověk, ale na stole má takový binec, takže ten článek nejspíš pořád leží někde na stole u něho doma.“ – Já: „Aha, no jasně. Ale v každém případě, když teď budete od pondělka na dovolené a Schleimann vás bude zastupovat, tak snad ten článek najde, nebojte se...“ Jespersen: „Schleimann? Ten mě nebude zastupovat. Ten před dvěma hodinami odjel s premiérem do Sovětského svazu...“ – Já: „Jo, rozu-

mím, on opravdu odjel?“ – Jespersen: „Ano, on tam měl jet pan Holgaard, náš odborník na východní Evropu, ale když dostal tu injekci, tak se mu udělalo strašně zle. Tak proto jel pan Schleimann místo něho...“ – Já: „Ano, samozřejmě, takže vy zůstáváte v novinách a snad se vám podaří zjistit, jestli ten Hostovského článek o Kafkovi máte nebo ne.“ Jespersen: „Je mi líto, je mi to hrozně líto, ale pochopte, já už zítra odjíždím...“ – Já: „A nemůžete si tu dovolenou odložit?“ – Jespersen: „Přesně tohle mi navrhl šéfredaktor pan Outze: Ale když jsem mu vysvětlil, že já tentokrát nejedu jako obvykle do Jutska, ale do Sovětského svazu...“

– Já: „Milosrdný Bože – tak vy jedete taky s premiérem do Sovětského svazu?“ – Jespersen: „Ach to ne, to není moje parketa, já jen jedu na tři týdny do Buchary, Taškentu, Samarkandu a tak, a protože mám ten zájezd zaplacený už dlouho, tak ho nemůžu odložit...“ – Já: „No to samozřejmě nemůžete. Takže literární rubriku bude asi spravovat pan Saidenfaden (vedoucí redaktor), jako obvykle v takových případech?“ – Jespersen: „Tak přesně tohle jsem navrhl panu Outzemu. – To je dobrý nápad, samozřejmě, řekl, ale bohužel pan Seidenfaden má dovolenou. Jenže pan Outze ani já nevíme, dokdy tu dovolenou má. Něco jsem slyšel, že je v Paříži.“ – Já: „Pokud není ovšem v Sovětském svazu?“ – „Jespersen: „Všechno je možné, samozřejmě, všechno je možné...“ – Já: „Ano, jistě, chápu. Ale co se týče toho Hostovského rukopisu: budete mi moci říci, na koho bych se mohla telefonicky obrátit – tedy jestli tady zůstal někdo, kdo má o novinách přehled, když teď všichni odjíždějí?“ – Jespersen: „Slibuji, že vám zavolám, jestli se mi před odjezdem podaří něco zjistit, určitě zavolám, chápu, že pan Hostovský je kvůli tomu článku rozčilený, ach Bože, co se dá dělat? Chudák, a takový dobrý spisovatel, víte, že jsme včera otiskli...“ – Já: „Ano, vím.“

Tohle se odehrálo včera odpoledne. Pan Jespersen se neozval. Pan Schleimann odjel zřejmě do Sovětského svazu i s tajemstvím týkajícím se vašeho názoru na Kafku, na to, co je to strach, atd., a to je vše, co zatím víme.

Pátek verso mezzanotte (= kolem půlnoci): tak tohle je Dánsko, věřte tomu nebo ne. Pátek už je skoro pryč, žádný telefon, nikdo se neozval, zkrátka nic: já jsem neměla odvahy komukoli zavolat, protože – ptala jsem se sama sebe: snad ty noviny – Information – s nimiž jsem od konce války spolupracovala (aspoň, co se pamatuju), snad ani neexistují? Možná že vůbec neexistují?? Necítím se na to, abych se podívala do telefonního seznamu nebo abych se zeptala manžela, který nejspíš něco píše dole ve své pracovně, zatímco vy pracujete nahore,

ano, někdo mi řekl, že máte pracovnu na půdě – možná že jste to byl vy sám? Ale abych pravdu řekla: teď se ptám sama sebe: kdo to je ten pan Hostop-Hoschleisky-Hospotsky??? Existuje vůbec??? Potom, co si dám další šnaps (domorodý lék), snad se mi podaří podívat se do knihovny: jestli tam najdu něco, co se jmenuje *Charity Ball, Three Nights* nebo *Sju ganger sju i huvudrollen (Sedmkrát v hlavní úloze)*, jestli najdu

Egon Hostovský, foto lit. archiv PNP.

v tom strašném nepořádku na svém psacím stole literární paměti pana Schleimanna a tu vzrušující pasáž o Kafkovi nebo přímo o panu Hostovském, jestli tohle všechno dopadne dobře, tak není pochyb o tom, že pan Jespersen existuje. Teď se jenom ptám sama sebe, na koho se mám ještě obrátit, aby mi řekl: kdo to byl toho letního odpoledne, ne, položme si otázku jinak: navštívil nás jednoho letního odpoledne jakýsi člověk se svou krásnou mladou ženou a vlasatým klukem Pavlem? Byli u nás? A stály kolem nás jabloně s malými červenozelenými a velkými křupavými jablky? Myslím, že se raději dřív půjdu podívat na schránku, než začnu uvažovat o tom, kdo jsem a jestli vůbec existuju – ale co se týče schránky – existuje vůbec???

Přes to všechno vřelé pozdravení od jednoho ducha druhému srdečně Vaše (ať už jste kdokoli a kdokoli jsem já)

*Ina Rohde /pokud vím/
(z angličtiny přeložila O. Hostovská)*

IZRAEL: Dvojí hrozba Sýrie

Když Asadův režim použije chemické zbraně a Spojené státy mu hrozí vojenskou odvetou, Izrael se ocitá ve velmi nejisté situaci. Ačkoli Sýrie patří k jeho umanutým nepřátelům, ačkoli se nikdy nesmířila s izraelskou anexí Golanských výšin, právě na izraelsko-syrské hranici vládl v posledních čtyřiceti letech největší klid (též proto, že na tamní nárazníkové pásmo dohlížejí vojáci pod vlajkou OSN). Není tedy lepší nechat Asadův režim na pokoji?

Tyto úvahy si Izrael oživuje ke 40. výročí jomkipurové války, vlastně poslední existenční (takové, kdy porážka by znamenala konec státu), kterou vybojoval. Americký prezident Barack Obama už loni varoval, že použití chemických zbraní v Sýrii by považoval za překročení „červené čáry“, tedy za důvod k zákroku. Takže když 21. srpna na předměstí Damašku chemické zbraně zabily přes tisíc lidí, Obama k útoku skutečně vyzval.

Pro Izrael teď není prvořadé, že Amerika svou vojenskou hrozbu brzy stáhla, neboť zprostředkování nabídlo Rusko. Pro Izrael je důležitější – po dvou a půl roku krveprolití a občanského konfliktu v Sýrii – jiná věc: Ohrozí nás více chaos v Sýrii (riziko, že chemické zbraně se dostanou do rukou džihádistů), nebo americký útok na Asadův režim, který naruší dosavadní uspořádání a tím i klid na hranici na Golanech? Je to dvojí hrozba, která nedává šanci na jednoznačně dobré řešení a nejde z ní vyklouznout.

NESPADNOUT DO PASTI

Izraelský postoj názorně vysvětlil Itamar Rabinovič v rozhovoru pro americkou televizi MSNBC. Je to názor kvalifikovaný, neboť Rabinovič působil jako velvyslanec v USA i jako hlavní vyjednavč se Sýrií. Je v izraelském zájmu, aby Asad zůstal u moci? „Ne,“ říká Rabinovič rezolutně. „Zůstane-li Asad za současných okolností u moci, bude to vítězství pro osu Ruska, Íránu, Hizballáhu a Asada. On sám by pak byl ještě více íránskou loutkou, než je teď. To rozhodně není v našem zájmu.“ Proč tedy Izrael nevyjadřuje hlasitěji zájem na útoku proti Sýrii? „Protože se nechceme stát součástí toho konfliktu. Netýká se Izraele. Je to syrský konflikt. Je regionální. Asadův režim se z něho pokouší udělat též izraelskou záležitost a my do té pasti nechceme spadnout.“

Konkrétnější otázka ovšem zní, jak se Izrael dívá na americko-ruskou dohodu

o Sýrii – přesněji na to, že Damašek dá svůj chemický arzenál k dispozici mezinárodní kontrole. To rozebírá v *Jediot Achronot* známý a zkušený analytik Ron Ben-Jišaj. Ruské zprostředkování prý nabízí velkou šanci, ale skrývá i velké riziko. Přivést Sýrii k respektu mezinárodních pravidel je optimální způsob řešení této krize. Zabráni Asadovi v dalším použití chemických zbraní a vyšle signál jiným, hlavně Íránu, že jeho cesta k jadernému arzenálu by mohla dopadnout podobně. Ale to jsou zatím jen spekulace.

Důležité je podle Ben-Jišaje to, aby pravidla pro Sýrii byla stanovena rychle

Dosud relativně klidná hranice na Golanech. Foto Karel Cudlín.

a mohla být účinně vymáhána. Jinak bude mít Sýrie dost času na to, aby své tajné arzenály ukryla, a může se ocitnout tam, kde byl před dvaceti lety Irák Saddáma Husajna. I po první válce v Zálivu (1991) byly dohodnuty kontroly Saddámových zbraní. Ty ale neodhalily skoro nic a nechávaly se režimem šikanovat, což nakonec vedlo ke druhé válce.

Pro Izrael je klíčová i jiná věc. Budou-li se jednání o pravidlech protahovat, syrské chemické zbraně se mohou dostat do rukou libanonského Hizballáhu. To by byl nejhorší možný scénář, stejně špatný, jako kdyby se jich zmocnili džihádisté bojující na straně rebelů proti Asadovi.

RADĚJ S AL-KÁIDOU NEŽ S ÍRÁNEM

Ve skeptičtějším duchu píše o tom též Herb Keinon v deníku *The Jerusalem Post*. Dohoda o Sýrii je prý směsí dobrých a špatných zpráv. Dobré je nepochybně to, že chemické zbraně zmizí od izraelského prahu a sníží se i šance na jejich proniknutí

k teroristům. Ale špatnou zprávou je ta, že Asad zůstává u moci, což má ovšem širší zdůvodnění.

Ta zpráva není špatná jen proto, že vysílá neblahé poselství: i ve 21. století můžete zplanýrovat celé čtvrti, použít děla, rakety, letadla, ba sarin k zabíjení občanů své vlastní země – a je vám dovoleno zůstat u moci. Další neblahý vzkaz míří k Íránu: Ať chystáte či spácháte cokoli, nemusíte se bát, že proti vám někdo vojensky zasáhne. Tady se Keinon liší od Ben-Jišaje, jenž vzkaz pro Írán vnímá jako pozitivní, směrem k likvidaci jeho programu zakázaných zbraní.

Keinon připomíná, že začátkem roku 2011, když v Sýrii vypuklo krveprolití, se lidé ptali, komu fandí Izrael. Přeje si, aby vyhrál Asad coby předvídatelný „dáběl,

kterého známe“? Či nesourodí rebelové, kteří by mohli přivést k moci prvky Muslimského bratrstva nebo al-Káidy? Pocit jistoty se zpočátku klonil k Asadovi, ale teď se to mění. I vlivní politici dospívají k názoru, že horší než s ním to nebudef.

Tady se Keinon pouští na poněkud nezvyklou půdu. Předem

upozorňuje, že kdyby Sýrii ovládli islamisté, bylo by to pro Izrael špatné a hranice na Golanech by se změnila v peklo. To si dokáže představit každý. Ale hned dodává, že ať už sunnitští džihádisté (Hamas, al-Káida) ohrožují Izrael jakkoli, hlavním nebezpečím pro něj zůstává šiitická osa táhnoucí se od jejího vedení v Íránu přes Irák a Sýrii až do Libanonu. Západu obávajícímu se džihádistů typu al-Káidy to zní divně, ale Keinon zřejmě ví, o čem mluví.

Zásadní hrozbou pro Izrael zůstává Írán. A získá-li jadernou zbraň, stane se hrozbou existenční. Pro Izrael je tedy špatné cokoli, z čeho profituje Írán. A ten profituje ze setrvání Asada u moci, neboť tak se nadále uchová osa Írán-Sýrie-Hizballáh sahající ke Středomořnímu moři. Proti tomu by byla menším zlem dokonce i Sýrie ovládaná Muslimským bratrstvem či al-Káidou. Kdežto svržený Asad znamená oslabený Írán a oslabený Hizballáh, tedy čistý zisk.

ZBYNĚK PETRÁČEK

PODOBNÁ PARTA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Většina médií informovala o tom, že na září letos připadají hlavní židovské svátky Roš ha-šana (Nový rok), Jom kipur (Den smíření) a také Sukot, jeden ze tří poutních svátků. ■ Moravskoslezský deník (17. 9.) informuje o expozici *Nezapomněli jsme na ně?*, která připomíná, že před druhou světovou válkou patřili

Židé v Moravské Ostravě k obyvatelům, kteří výrazně ovlivnili život města. Výstava v Ostravském muzeu potrvá do 31. října.

■ Hranický týden (13. 9.) oznámil, že v rámci Dnů evropského dědictví vystoupí v synagoze v Hranicích skupina Létající rabín, která hraje

instrumentální hudbu východoevropských Židů, a Hranický dětský pěvecký sbor. ■ V Literárních novinách (5. 9.) recenzuje svým osobitým způsobem básník a latiník Eugen Brikcius knihu Stevea Sterna *Zelik Rifkim a strom snů* (Sefer 2013): „Ta knížka je naprosto letecká, vpravdě vzrovná. Ocitl jsem se rázem v Memphisu, městě, kde jsou vzrušení při jakékoli zmínce o Elvisu Presleym. Zajímavé je, že zde kdysi působil jako šábes gój. Dnes mohou být v Memphisu pyšní na dalšího ze svých občanů, který právem začíná být přirovnáván k Isaaku Babelovi či I. B. Singerovi. Ani čtenáři z jiných obcí nepochybují o tom, že jeho literatura je košer.“ ■ Na 120. výročí existence Velké synagogy v Plzni upozornil (11. 9.) Rokycanský deník. „První židovská svatba od roku 1938 se v synagoze konala v roce 1999. Aby se mohla konat židovská svatba, musí být oba snoubenci Židé, to se už moc často nestává,“ cituje text předsedkyně ŽO v Plzni Evu Štixovou a dodává, že dnes se jedna z dominant Plzně využívá spíš pro kulturní účely než pro víru. ■ Třicet let trvalo, než se Dobruška dočkala stálé muzejní expozice o své historii. V opra-

vené budově na Šubertově náměstí, kde se muzeum nachází, vznikly dvě stálé expozice, *Příběh města Dobrušky* a *Příběh dobrušské židovské obce*. K zajímavostem prohlídky patří i propojení objektu muzea s vedlejší synagogou. (Deník.cz – Královéhradecký kraj, 7. 9.) ■ V rámci akce Dny evropského dědictví bude v Lomnici na Tišnovsku zpřístupněna vedle zámku, kostela a radnice také zdejší synagoga. Letošní téma dnů je židovství a holokaust. „Připravili jsme například výstavu o holokaustu na Tišnovsku. Odpoledne budeme pokládat kameny zmizelých pro ro-

dinu Bleiweisových a také uvedeme knihu o židovském a romském holokaustu na Tišnovsku,“ informuje Michal Konečný z Okrašlovacího spolku pro Lomnici a okolí. Lidé se ale zapojí i do programu na lehčí téma, čteme v závěru článku s titulkem „Odkaz předků zajede lidé bramborovým salátem“. Před synagogou na Židovském náměstí se utkají například v soutěži o nejlepší bramborový salát. (Breněnský deník, 6. 9.) ■ Ve sloupku „Sbohem, hanspaulský betone“ v týdeníku Ekonom (5. 9.) se můžeme dozvědět něco o minulosti místa, kde dnes v Praze 6 stojí hotel

Praha, který chce jeho současný majitel nechat zbourat. Ve snaze tomu zabránit bylo podáno několik návrhů na památkovou ochranu objektu. Autor sloupku, hanspaulský rodák, k tomu podotýká: „Pozemek, na kterém se ho-

tel nachází, byl jedním z nejhezčích v Praze. Původně patřil zámožné židovské rodině Petschků. Tě nejdřív vše sebrali nacisté a následně (podobná parta) komunisté. Takzvaná Pečkárna byla místem zeleně a klidu. Do doby, než byl vztyčen masiv budovy, který nerespektoval okolní zástavbu vilové čtvrti, rozbil logický urbanistický plán, zaslepl ulice a zlikvidoval duch místa.“ ■ Pod názvem „Otažníky kolem narození prvního prezidenta“ otiskl Hodonínský deník (5. 9.) příspěvek Radana Květa, který cituje z knihy *Atlantida holičských židů* od H. J. Taubera (Sefer 2003). Květa zaujala pasáž, kde Tauber vzpomíná na příjezd „téměř osmdesátiletého TGM do rodné obce, tedy do Kopčan. Ve chvíli před projevy v naprostém tichu předseda místního pohřebního bratrstva vykřikl: „Celej starej Redlich!“, což by podpořilo domněnku, že skutečným otcem prvního československého prezidenta byl židovský statkář Nathan Redlich.

■ Respekt (16. 9.) píše o americkém ministru zahraničí: „John Kerry za sebou nemá klasický americký příběh muže, který se pouze vlastní pílí vypracoval z chudých poměrů až na vrchol. Opak je pravdou. Budoucí politik se narodil mezi americkou elitou do té míry,

že se jako mladík občas ocitl na jachtě s prezidentem Johnem Kennedym. Kořeny Kerryho rodiny z matčiny strany sahají až k prvnímu guvernérovi státu Massachusetts Johnu Winthropovi a movité, v Evropě částečně usazené rodině Forbesů. Z otcovy strany je pro nás příběh ještě zajímavější, protože dnešní americký ministr zahraničí je potomkem rakousko-uherských Židů z Horního Benešova, slezské vesnice na pomezí Je-

seníků. Kerryho předkové si na přelomu 19. a 20. století změnil původní jméno Kohn, odstěhovali se do Vídně, konvertovali ke katolicismu a nakonec doputovali až do Ameriky.“

/jdl, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Že pravděpodobně nejslavnější psycholog všech dob – Sigmund Freud – se narodil v moravské německo-židovské rodině, je všeobecně známá informace. Na území dnešní ČR se však narodil i další významný představitel psychologie 20. století: dnes poněkud v rodné zemi neprávem pozapomenutý spoluzakladatel tzv. celostní psychologie Max Wertheimer, od jehož úmrtí uplyne nyní v říjnu **70 let**.

MAX WERTHEIMER přišel na svět v Praze dne **15. 4. 1880**. Pocházel z německo-židovské rodiny se značným kulturním zájemem. Jeho otec Wilhelm Wertheimer (1853–1930) se narodil v Kamenici a byl zaměstnán v bance. Později si dokonce založil vlastní obchodní akademii, která v názvu nesla jeho příjmení a byla považována za velmi progresivní školu, kde se vyučovalo moderními metodami. Ředitelský post měl zdědit Maxův starší bratr Walter (1878–1906), ale ten zemřel velmi mlád. Maxova matka Rosa Wertheimerová, rozená Zwickerová (1855–1919), měla hudební nadání a hrála na klavír.

Rodiče vedli Maxe od dětství k zájmu o vzdělání, umění, politiku, společenské a kulturní dění a hudbu. Učil se hrát na klavír a později i na housle, ještě před dovršením dvaceti let zkoušel komponovat, a složil dokonce symfonii. Hudba však nebyla jediným koníčkem všestranného Maxe. Zájem o literaturu a první prozaické pokusy ho přivedly do pražských literárních kruhů, kde se seznámil např. s M. Brodem či F. Werflem. Do společenských věd ho zasvětil jeho děd Jacob Zwicker, který mu k desátým narozeninám věnoval kompletní spisy nizozemského židovského myslitele Barucha Spinozy. Velký vliv na něj mělo i setkání s T. G. Masarykem, se kterým údajně probíral otázky vzdělání a společenského dění.

Po maturitě na gymnáziu studoval v rodném městě právo, ale to ho příliš nebavilo, a tak přestoupil na filosofii. Od roku 1901 pak studoval v Berlíně psychologii a doktorát získal na univerzitě ve Würzburgu. Finanční nezávislost ho nenutila přijmout akademické místo, a tak se mohl ve spolupráci s neurologem svobodně věnovat psychologickým výzkumům v Berlíně, Vidni a v Praze. Během první světové války strá-

vil dva roky jako kapitán v německé armádě, kde se pro námořnictvo podílel na výzkumu odhalování zdrojů zvuku, což bylo později využito pro výrobu sonarů.

V roce 1916 byl Wertheimer jmenován soukromým docentem na univerzitě v Berlíně a o sedm let později se stal profesorem na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem. Studenti ho považovali za vynikajícího pedagoga, jeho přednášky a semináře měly široký rozsah a navštěvovali je posluchači jiných oborů: logiky, matematiky, sociologie či filosofie. Přednáškovou a pedagogickou činnost Maxe Wertheimera doplňovala i činnost publikační a redaktorská.

Během pobytu v Německu se Wertheimer také oženil – jeho manželkou se stala Anna Caro. Z manželství vzešly čtyři děti, jejichž bližší osudy jsou však neznámé.

Max Wertheimer. Foto archiv.

Idylická léta však skončila s nástupem Hitlera. Wertheimer dobře odhadl nebezpečí, které jemu a jeho rodině hrozí kvůli židovskému původu, a tajně odjel do Mariánských Lázní. Zde přijal v létě 1933 nabídku od americké Nové školy sociálních výzkumů, která sídlila v New Yorku. V USA získal občanství a poměrně rychle se zde uchytí a prosadil. Aby vyjádřil vděk nové vlasti, angažoval se během druhé světové války v Hlasu Ameriky a spolupracoval na metodě, jak rychle naučit vojáky Morseovu abecedu.

Max Wertheimer zemřel náhle v New Rochelle dne **12. 10. 1943**. Do dějin psychologie se zapsal především tím, že společně s Kurtem Koffkou a Wolfgangem Köhlerem položil základy gestaltismu čili tzv. tvarové psychologie. Tento psychologický směr požaduje zkoumání lidského prožívání a vnímání v celku, který je nadřazen zkoumání dílčích částí. Díky této teorii najdeme Wertheimerovo jméno takřka ve všech encyklopediích a je mu věnována i řada odborných studií.

RADEK AUBRECHT

Z osobností, které mají výročí v říjnu, připomínáme alespoň ještě tři: historik a rabín pražské Maiselovy synagogy **ALEXANDER KISCH** (15. 10. 1848 Praha–8. 12. 1917 Praha). ■ Básník a diplomat **CAMILL HOFFMANN** (1. 10. 1888 Kolín–28. 10. 1944 Osvětim). ■ Spisovatel a novinář **FRANTIŠEK R. KRAUS** (14. 10. 1903 Praha–19. 5. 1967 Praha). (tp)

MARCEL REICH-RANICKI (2. 6. 1920–18. 9. 2013)

Marcel Reich-Ranicki zemřel. Bezprostředně po 18. září letošního roku se tato zpráva objevila prakticky ve všech německých novinách i ve všech evropských a světových médiích, které se alespoň občas věnují kultuře a literatuře. Židovský chlapec z polského Włocławku, který vyrůstal v Berlíně, byl nacisty vyhnán zpátky do Polska, přežil varšavské ghetto a díky úkrytu v polské rodině i celou válku, se stal poté, co v roce 1958 Polsko opustil a žil v Německu, jedním z nejznámějších literárních kritiků druhé poloviny 20. století. V německy mluvících zemích asi tím vůbec nejznámějším. Svými články ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, rozhlasovým seriálem *Literární kavárna* a zejména pak televizním pořadem *Literární kvarteto* po mnoho let vtípně a originálně komentoval a soudil německou literární scénu.

Jeho názor byl nepominutelný a pro úspěch knihy i jejího autora často rozhodující. Dokázal pořadem, ve kterém seděl před kamerou jen se dvěma kolegy a hostem a diskutoval o pěti vybraných knihách, zaujmout takové množství diváků, že ve sledovanosti konkuroval i mnohým populárním seriálům. Bylo to možná naposled, co se literatura – a dobrá literatura – takto prosadila a kdy jedna výrazná osobnost dokázala dlouhodobě kultivovat obecný literární vkus a rozhled.

Většinu svého dlouhého života zachytil v autobiografii *Mein Leben* (č. *Můj život*, Větrné mlýny 2003), která byla přeložena do mnoha jazyků a které se prodalo hodně přes milion výtisků. Vedle příběhu autorova života zachycují paměti i množství detailů, týkajících se německého i polského literárního prostředí, líčí celou řadu setkání s proslulými autory. Můžeme je také číst jako text, vypovídající o vztahu židovského milovníka německé literatury k německé kultuře, který nedokázal narušit ani holokaust.

O jeho vztahu k židovství dobře vypovídá následující anekdotický příběh z *Mého života*. Občas se ho při náhodných příležitostech taxikáři či spolucestující ptali, odkud je. „Když se mě tak ptali vícekrát, nespokojil jsem se s odpovědí, že jsem z Mnichova nebo ze Stuttgartu, ale hned jsem dodával: Ale máte pravdu, jsem Žid.“

jd

LUKÁŠ PŘIBYL – MICHAL PLZÁK**Zapomenuté transporty**

■ Dokumentární filmy *Zapomenuté transporty* vzbudily u diváků i odborné obce mimořádnou pozornost. Podařilo se v nich zachytit výpovědi několika málo svědků, kteří přežili transporty českých Židů do Lotyšska, Běloruska, Estonska a do oblasti Lublinu v Polsku (více viz Rch 10/2008).

V rozhovoru, který tvoří první část knihy, hovoří autor dokumentů Lukáš Přibyl o tom, jak složité a někdy dobrodružné bylo pátrání po svědčích i po unikátních obrazových materiálech. Osvětluje přitom své badatelské postupy a vypráví o tom, co se do filmů nedostalo. Druhá část knihy obsahuje přepisy svědectví lidí, kteří o zapomenutých transportech vypovídali ve filmech. Kniha obsahuje i cennou fotodokumentaci z archivu Lukáše Přibyla.

Vydalo nakladatelství Kalich v Praze roku 2013. 280 stran, doporučená cena 287 Kč (v e-shopu nakl. za 230 Kč).

KAROL SIDON**Brány mrazu**

■ Kniha *Brány mrazu a jiné prózy* nabízí prozaické texty Karola Sidona v České republice dosud knižně nevydané. Úvodní povídkový soubor *Hluší a slepí*, obsahující prózy *Trnavský hřbitov*, *Nevyhnutelný příběh a Ti, kteří přežijí*, má autobiografické ladění. Povídka *Kdo chceš psa bít se dotýká vztahu mezi takzvanou rozumností a bláznovstvím*. Povídka *Maminka zpívá druhý hlas* je půvabnou konfrontací autorových dětských představ s dospělou realitou: fantazijní prolnutí obou světů, vyvolané smrtí matky, která patřila do obou jakoby oddělených životů hlavního hrdiny, se dostává na hranici absurdity. Vrcholem knihy je novela *Brány mrazu* s tématem hledání smyslu života, bilancování, samoty, složitosti nalézání mezilidských vztahů a víry. Ať už Karol Sidon zůstává ve svých textech pevně nohama na zemi nebo vstupuje do světa fantazie, nikdy nepřestává být autorem bolestně upřímnosti, hlubokého tázání a krásného českého jazyka.

Vydalo nakl. Akropolis v Praze roku 2013. 369 stran, dop. cena 349 Kč.

URI ORLEV**Ostrov v Ptačí ulici**

■ Román izraelského spisovatele, autora více než třiceti knih, nositele ceny Hanse Christina Andersena z roku 1996, zachycuje osudy chlapce Alexe. Skrývá se ve vybombardovaném domě v ghettu, jehož obyvatelé byli deportováni, a zažívá neuvěřitelná dobrodružství. Orlev sám přežil na vlastní kůži takové „město duchů“, když se v dětství skrýval ve varšavském

KNIHY VÝSTAVY**UDÁLOSTI**

ghettu. Do své knihy vložil napětí i naději Robinsona Crusoa, čínorodě čekajícího na vysvobození.

Z hebrejského originálu přeložila Lenka Bukovská. Vydalo nakl. Práh v Praze roku 2013. 179 stran, dop. cena 299 Kč.

167 DNÍ DRUHÉ REPUBLIKY**2. mezinárodní konference**

■ Pražské centrum židovských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze vás srdečně zve na 2. výroční mezinárodní konferenci s názvem: *Rozpad židovského života: 167 dní druhé republiky*. Konference se koná **17. října** od 9.00 v Clam-Gallasově paláci (Husova 20, Praha 1).

Program

Blanka Soukupová (FHS UK): *Židovské reflexe druhé republiky*.

■ 10.30–12.00 I. blok: *Katolíci, Židé a druhá republika*.

Jaroslav Šebek (AV ČR): *Katolicismus a antijudaismus za druhé republiky*.

Jaroslav Med (AV ČR a KTF UK): *Jaroslav Durych: ambivalence vztahu k Židům*. Marek Nekula (Univerzita v Řezně): *Demolovy podivné šlěpěje*.

12.00–13.30 přestávka

■ 13.30–15.00 II. blok: *Literatura, esejistika a historie*.

Jiří Holý (FF UK): *Milena Jesenská v letech 1938 a 1939*.

Michal Topor (Institut pro studium literatury, o. p. s., Praha): *Historik Evžen Stein (1902–1943): pokus o portrét*.

Lukáš Borovička (FF UK): *Antisemitské kampaně ve druhé republice*.

■ 15.30–17.00 III. blok: *Reflexe dobového tisku*.

Petr Bednařík (FSV UK a AV ČR): *Antisemitismus v českém denním tisku v období druhé republiky*.

Olga Zitová (FF UK): *Konec jedné sebeobraný – týdeník Selbstwehr na konci první republiky a v republice druhé*.

Zbyněk Tarant (FF ZČU): *Československý churban – reflexe období druhé republiky očima dobového židovského tisku v Palestině*.

Spolupořadatelem konference je Archiv hl. m. Prahy.

ŽIŽKOVSKÝ PODZIM

■ V říjnu pokračují Dny žižkovského kulturního dědictví, při nichž se představuje i pražská židovská obec:

■ **6. 10.** se uskuteční komentované prohlídky na Novém židovském hřbitově (Izraelská 1, Praha 3); prohlídka s průvod-

cem potrvá 2 hodiny, max. počet osob 25, prohlídky začínají v 10, 11, 13, 14 a 15 hodin. Rezervace předem, vstup zdarma.

■ Téhož dne se konají komentované prohlídky na Židovském hřbitově ve Fibichově ulici (u televizního vysílače). Prohlídka s průvodcem trvá 1 hodinu, prohlídky začínají v 10, 11, 13, 14, 15 a 16 hodin. Rezervace předem, vstup zdarma

■ **6. 10.** se koná i slavnostní koncert židovského folkloru v Atriu (Čajkovského 12). Začíná v 19.00, vstup zdarma.

VÝSTAVA V LOŠTICKÉ SYNAGOZE

■ Město Loštice a občanské sdružení Respekt a tolerance zvou na výstavu, jež je do konce listopadu přístupna v loštické synagoze a představuje snímky Jindřicha Buxbauma s názvem *Mazal tov*. Autor je pořídil při cestě do Kyjeva, nyní mají premiéru. Synagogu lze navštívit po předchozí dohodě, zájemci, volejte na tel. čísla 775 264 206 a 603 856 853.

CVI TOLKOVSKY**V GALERII MILLENNIUM**

■ Do **6. října** představuje v galerii Millennium (Tržiště 5, Praha 1) své obrazy a objekty izraelský výtvarník, profesor na jeruzalémské akademii Becalel Cvi Tolkovsky (rozhovor s ním viz Rch 9/1998). Výstava je průřezem Tolkovského rozmanité práce z posledních desetiletí a odráží umělcův život a pocity v Izraeli i Čechách, kde každoročně pobývá. Tolkovsky označuje svá díla jako „nikdy neukončená“, do koláží, trojrozměrných objektů a obrazů vnáší současnost a vzpomínky na minulost svou i minulost prostředí, v nichž se pohybuje. Výstava je otevřena denně kromě pondělí od 12 do 18.00.

JAN REICH A MIZEJÍCÍ PRAHA

■ V galerii Portheimka (Štefánikova 12, Praha 5) je do 1. listopadu otevřena výstava fotografií **Jana Reicha**, jenž zachytil dnes již většinou zmizelá místa Prahy. Otevřeno denně kromě pondělí od 13 do 18.00.

DAVID POPPER V RUDOLFINU

■ Dne **31. října** v 19.30 se uskuteční slavnostní koncert ve Dvořákově síni Rudolfiny k výročí violoncellového virtuosa a skladatele Davida Poppera (1843–1913). Sólistkou koncertu je violoncellistka Dominika Weiss Hošková, která uvede skladby D. Poppera ve spolupráci s Jihočeskou komorní filharmonií s dirigentem Hynkem Farkačem. Záštitu nad koncertem přijalo Velvyslanectví Státu Izrael.

Vstupenky lze zakoupit rovněž v Antikvariátu Judaica, Široká 37/7 (otvírací doba neděle až pátek 10–18 hodin).

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, Praha 1)

Káva o čtvrté

■ Ve středu **2. října** od 15.30 vás zveme na debatu se sociologem, spisovatelem a dokumentaristou **Fedorem Gálem** a projekci filmu s názvem **35 měsíců s Natálkou**, jež vytvořil spolu s Martinem Hanzlíčkem. Film pojednává o jednom rasově motivovaném zločinu, o malé Natálce a lidech kolem.

■ I další beseda v Kávě je věnována romské problematice. Dne **8. října** v 15.30 přijdou tito hosté: **Jitka Bártová**, starostka Duchcova; **Věra Bartošková**, duchcovská občanka; **Lýdie Poláčková**, bývalá romská koordinátorka na ostravském magistrátu; sociolog **Ivan Gabal**. Společně se budeme snažit najít kořeny problémů. Přijďte, tato fakta vám média neposkytnou! Pořady připravil a moderuje Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ „V dětství jsem chtěl být pilot. Lidé se mě často ptali, proč nechci být sochař jako můj otec. Ale já měl strach, že bych tátu jen kopíroval. V šestnácti letech bylo rozhodnuto, učarovala mi barva,“ říká o sobě akademický malíř **Kristián Kodet**. Na obec přijde ve středu **9. října** v 15.00.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ **7. 10.: S Danielem Hermanem o židovských kořenech a vyrovnání se s minulostí.** Někdejší mluvčí České biskupské konference a bývalý ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů Daniel Herman se spolu s publicistou Milanem Šimáčkem zamýšlí nad svým vztahem k židovství.

■ **8. 10.: Koncert Naches Tria.** Koncert česko-německého instrumentálního tria ve složení Jeannine Jura (klarinet), Tereza Rejšková (housle) a Jonathan Jura (klavír), které se ve svých rytmických i hloubavých melodiích a improvizacích inspiruje klezmerem a jidiš hudbou z východní Evropy.

■ **10. 10.: Židovský architektonický utopismus v Izraeli.** Přednáška z cyklu o židovské architektuře, v níž se Daniel Ziss zaměří na sionistickou utopistickou architekturu a urbanismus nových komunitních forem jako kvuca, kibuc nebo mošav. Přednáška se také dotkne osobnosti architekta Richarda Kaufmanna a dopadů utopistické architektury na současný Izrael.

■ **14. 10.: Demografická avantgarda.** Autorka stejnojmenné publikace (CEU Press, 2013) Jana Vobecká krátce představí, jaké

**KULTURNÍ
POŘADY**

Romská svatba. Foto Karel Cudlín.

bylo demografické chování židovského obyvatelstva v Čechách od 18. do poloviny 20. století, jak se lišilo od obyvatelstva Čech jako celku a v čem předběhlo svoji dobu. S autorkou bude o tématu diskutovat publicista Petr Brod. Pořad se koná ve spolupráci se Sociologickým ústavem Akademie věd ČR.

■ **15. 10.: Jeruzalém – město tří náboženství.** První ze tří cestopisných přednášek Jana Neubauera bude doprovázena bohatým obrazovým materiálem.

■ **16. 10.: Judaismus a Stát Izrael.** Pořad z cyklu diskusí o setkávání judaismu s tématy moderní společnosti, který se tentokrát zaměří na otázku, jak judaismus a diasporní židovské komunity ovlivnila existence Státu Izrael. Našimi hosty budou rabín David Peter, který po třináct let studoval na ješivě náboženského sionismu Merkaz ha-rav v Jeruzalémě, a politolog Marek Čejka, který se dlouhodobě zaměřuje na téma současného Izraele.

■ **17. 10.: Tady se to nemůže stát.** Vernisáž výstavy z nejzajímavějších prací XV. ročníku výtvarné soutěže Památníku Terezin za rok 2011 doplněná projekcí studentského krátkometrážního filmu Emira Kusturicy *Guernica* z roku 1977, který nebezpečí hrozící Židům koncem 30. let zpracovává na půdorysu příběhu spojeného se slavným Picassovým dílem.

■ **22. 10.: Luriánská kabala a její význam pro judaismus.** O hlavních tématech luriánské kabaly bude přednášet Josef Blaha, autor několika knih o židovské mystice, z nichž poslední nese název *Reflections on Jewish Mysticism* (Příbram 2013).

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** 13. 10. ve 14.00 – Lvíček Arje se setkává s postavami Tóry. Společně si vyrobíme jednotlivé postavy a sehraje divadlo. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstavy v prostorách OVK: **Proměny židovského hřbitova na Žižkově** (do 10. 10.). Od 18. 10.: **Tady se to nemůže stát.** Otevřeno po–čt 10–15 hod., pá 10–12 hod. a dále během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, činí vstupné na všechny pořady 30 Kč.

■ **10. 10. v 18.00: Norský domov československých uprchlíků před nacismem.** Psychiatr Leo Eitinger, architekt Otto Eisler, podnikatel Robert Weinstein, stejně jako Nora Lustigová a její synové, byli v roce 1939 nuceni opustit svou vlast. Díky podpoře Nansenovy nadace se dostali do Norska, které se na dva roky stalo jejich domovem. Přednáška doc. PhDr. Miluše Juříčkové, CSc., z FF Masarykovy univerzity, která navštívila místa, kde tito čeští Židé našli dočasné útočiště.

■ **Neděle 13. 10. ve 14.00: Sukot. Jaký je význam svátku Sukot?** Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let.

■ **15. 10. v 18.00: Vlak do pekla.** Reportér Stanislav Motl představí film mapující pozoruhodné válečné osudy Alfreda Ševčíka.

■ **Sobota 19. 10. od 15.00: Mikroměsto.** Projekt nazvaný Mikroměsto představuje sérii čtení, která návštěvníky zavedou na místa spojená s pozoruhodnou historií brněnské části Cejl. Tato čtvrť byla na začátku 20. století místem s mnohonárodnostním charakterem. Vedle sebe zde kromě obyvatelstva hlásícího se k německé nebo české národnosti žila také početná židovská komunita. Během jednoho odpoledne lze navštívit pět zajímavých míst a zapsat se do vybraných literárních děl, která budou předčítána známými hereckými osobnostmi brněnské divadelní scény. Na každém stanovišti bude úryvek čten pětkrát za sebou. Kde se bude číst? Synagoga Agudas Achim – Skořepka 13; Tepelárny – Špitálka 6; bývalá parní elektrárna na ulici Vlhké; bývalá Dělnická úrazová pojišťovna – Koliště 43; Clubwash – Stará 27, tam všude zazní úryvek z knihy Arnošta Goldflama *Tata a jeho syn*. Začátky čtení: 15.00, 15.35, 16.10, 16.45 a 17.20 hod. Hlavním organizátorem projektu je Muzeum romské kultury. Vstup zdarma.

■ **24. 10. v 18.00: Zlatý věk židovského obyvatelstva (16.–17. století).** Další z cyklu přednášek Mgr. Pavla Kocmana se tentokrát zaměří na židovské osídlení Moravy.

■ **29. 10. v 17.00: Synagoga v životě Židů.** Poslední komentovaná prohlídka brněnské synagogy před její plánovanou rekonstrukcí se zaměří na hlavní tradice a rituály v judaismu. Prohlídku vede Mgr. Kristýna Kubonová, lektorka brněnského OVK ŽMP.

■ Výstava: Celý říjen můžete v sále OVK ŽMP zhlédnout výstavu **Leo Eitinger – svědek trýznivého století.** Výstava je přístupná ve dnech programových akcí nebo po předchozí telefonické domluvě. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY

První virtuální třída

■ Dva týdny po zahájení školního roku proběhlo v neděli 15. září slavnostní zahájení prvního školního roku Lauderovy e-školy pro Českou republiku a Slovensko. Projekt Lauderovy nadace je určen pro studenty z mimopražských obcí, kteří mají zájem o židovské vzdělání, a přitom nemohou navštěvovat Lauderovy školy v Praze. Na slavnostní zahájení se dostavilo přibližně 15 dětí z 25 přihlášených, za některé přišli rodiče či prarodiče.

Studenti obdrželi imatrikulační listy, na kterých mají zapsané studované předměty povinné – židovskou výchovu a hebrejštinu – a volitelnou angličtinu. Většina studentů má zapsané všechny tři předměty. Převzali také tablet Nexus, obal na tablet, sluchátka, školní kalendář, rozvrh a další materiály potřebné k výuce. Webová stránka e-školy je spravována z New Yorku, ale české a slovenské děti učí převážně učitelé Lauderových škol. I s většinou z nich se děti měly možnost seznámit: angličtinu učí Jakub Naděje, hebrejštinu Peer Friedmann a židovskou výchovu Dany Vaněk. Jediný z učitelů, který se nemohl dostavit, byl pan rabín Daniel Mayer, který bydlí v Haifě. Další setkávání proběhne v příštích dnech již virtuální formou.

Kavárna pro rodiče.

■ Ve druhé Kavárně budeme probírat téma „Respektující přístup ve výchově“ s lektorkami programu Respektovat a být respektován PhDr. Janou Nováčkovou a PhDr. Dobromilou Nevolovou. Setkání se koná **16. října** od 17 do 19 hodin v Lauderových školách, Belgická 25, Praha 2. Vstupné 50 Kč.

V kavárně rádi přivítáme rodiče dětí jakéhokoliv věku. Kávu, čaj a zákusky podáváme zdarma. Počet míst v kavárně je omezen. Prosíme, rezervujte si to své na e-mailu tereza.vanova@lauder.cz. *ad, ip*

SAR EL

■ Proším zájemce o dobrovolnictví v programu SAR EL (www.sar-el.org), aby se na mě písemně (zosa@email.cz) nebo ústně (tel.: 602703653) obrátili s vyřizováním veškerých formalit. Společný výjezd dobrovolníků je v termínu od **11. 5. 2014** na 3 týdny, jinak kdykoli dle jejich programu a schválení dokumentů podaných přes kancelář Sochnutu, Jáchymova 3, 110 00 Praha 1.

Zoša Vyoralová

WIZO

■ Milé členky, naše říjnová schůze se koná **23. 10.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde dne **16. 10.** od 15.00 v Jáchymově ulici. *ek*

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ V PRAZE

■ SŽOV zve srdečně své členy a další zájemce na členskou schůzi ve velké zasedací síni radnice ŽOP (Maiselova 18, Praha 1), která se koná ve čtvrtek **10. října** v 10 hod.

Schůze bude věnována vzpomínce na Pavlu Kováčovou. Vzpomínku přednese PhDr. Zuzana Peterová. Zveme všechny, kdo měli Pavlu Kováčovou rádi. *jp*

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

■ 3. října v 10.30: Klavírní dopoledne – klavírní skladby uvádí a hraje prof. Ivan Klánský.

■ 16. října v 14.30: Vernisáž výstavy grafik Miloše Zeithammela.

■ 23. října v 15.00: Budoucnost Židovského muzea v Praze – beseda s ředitelem muzea dr. Leo Pavlátém.

■ 31. října v 15.30: Koncert čtyř století – Romantismus. Účinkují studenti Pražské konzervatoře.

SEZNÁMENÍ

■ Hledám nezadaného přítele k trvalému vztahu. Studuji jazyky a sportovně létám po Evropě. Jsem 160 cm vysoká, zdravá. Kontakt: dynamicspeed@seznam.cz.

ČKYNĚ: OTEVŘENÍ SYNAGOGY

■ V sobotu **5. října** od 10.00 se završí dlouholeté úsilí zrekonstruovat čkyňskou synagogu. Do opravené budovy bude slavnostně vnesen zachráněný svitek Tóry a uskuteční se bohoslužba, již povede kantor Michal Fořt z Liberce. V klasicistní budově z roku 1825 bude umístěn víceúčelový sál sloužící pro muzejní instalace i společenské a kulturní aktivity. V bývalé škole bude umístěna knihovna a informační centrum, v západní části budovy byla obnovena modlitebna.

MIKULOV:

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY

■ Ve dnech **4.–6. 10.** se v Mikulově koná přehlídka židovské kultury. Program: **4. 10.** divadelní představení *Židovka aneb Žonglování se životem* (18.00); dokument a beseda s paní Erikou Bezdičkovou *Hořký návrat z pekla* (19.30) a ochutnávka specialit židovské kuchyně (20.30). Akce se konají v ki-

noklubu městského kina. **5. 10.:** *Nebeský a pozemský Jeruzalém*, vernisáž obrazů izraelské výtvarnice Hany Alis Omer (17.00); *Menora*, koncert židovských písní (18.30). Koná se v galerii Efram. **6. 10.:** Komentované prohlídky židovského hřbitova (9, 8.30 a 10.00); koncert Kateryny Kolcové Tlusté (10.30, obřadní budova); prohlídka rekonstruované synagogy (13–15.00); slavnostní otevření Lázeňského náměstí (15.15).

KOSOVA HORA:

KLEZMEROVÝ KONCERT

■ Dne **6. 10.** od 16.00 se v synagoze v Kosově Hoře koná koncert klezmerbandu Trombenik. *pe*

OLOMOUC:

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY

■ Ve dnech **9. 10.–18. 10.** se v Olomouci konají již pošesté Dny židovské kultury. Ústředním bodem letošního festivalu je *Svět před katastrofou* – výstava historických fotografických záběrů ze života krakovských Židů, kterou připravilo Mezinárodní centrum kultury v Krakově ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc a Polským institutem v Praze. Výstava si všímá židovské společnosti v tehdejších každodenním životě Krakova i uvnitř samotné komunity. Předválečné době se věnuje také cyklus přednášek, doprovodných akcí k výstavě a rovněž vzdělávací část pro žáky, studenty a jejich pedagogy, připravená ve spolupráci s Člověkem v tísní a Institutem Tereziánské iniciativy. Další část programu je zaměřená na současný život židovské komunity v ČR. Filmová sekce, kterou připravuje Centrum judaistických studií FF UP, se pod názvem *Láska & smrt* zaměřuje na snímky mladé generace Izraelců – studentů Univerzity v Tel Avivu. Druhá část filmových večerů je koncipována jako medailon izraelského režiséra Tomera Heymanna, který přijede osobně představit své filmy propojující lásku a smrt na pozadí přenosu traumatu holokaustu na druhou a třetí generaci. Dny židovské kultury pořádá Divadlo hudby Olomouc ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc, olomouckou židovskou obcí a Centrem judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových FF UP. Program naleznete na www.divadlohudby.cz. *dh*

JIDIŠ VE TŘECH: NOVÉ CD

■ Skupina Jidiš ve třech natočila album během letních prázdnin. Představí ho **31. října** v 19.00 ve foyer Divadla v Dlouhé (Dlouhá 39, Praha 1). Během koncertu zazní staré, nové i nejnovější písně a navzdory názvu skupiny účinkují čtyři muzikanti: Hana Frejková/zpěv, Milan Potoček/klarinet, Slávek Brabec/akordeon a Marianna Borecká/zp/ hf

ŽNO BRATISLAVA

V **októbri** blahoželáme našim členom: pani Viera Delmárová – 81 rokov; pán Jakub Frey – 91 rokov; pani Mária Inczeová – 75 rokov; pani Elena Krajčovičová – 65 rokov; pán Peter Kurz – 78 rokov; pán Jozef Nasch – 60 rokov; pán Arnošt Richter – 83 rokov; pani Viera Rybárová – 60 rokov; pán Ján Schwarz – 77 rokov; pán Prof. Ing. Juraj Stern – 73 rokov; pani Alena Strapková – 70 rokov; pani Marianna Široká – 81 rokov; pani Eva Škamlová – 65 rokov, a pán JUDr. Peter Volko – 84 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **október** slávia svoje narodeniny a životné jubileá: pani Hana Woltová, nar. 8.10. – 65 rokov; pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 68 rokov; pani Ingrid Turčanová – 50 rokov, a pani Aviva Címbalová, nar. 23.10. – 78 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **říjnu** oslavují narozeniny tito členové naší obce: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 50 let; paní Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 63 let; paní Sandra Látalová, nar. 3.10. – 27 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 46 let; paní Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 43 let; paní Jaroslava Ondrová, nar. 26.10. – 81 let; pan Michal Pelíšek, nar. 9.10. – 33 let; paní Milada Slunská, nar. 14.10. – 84 let; paní Marie Sudová, nar. 9.10. – 74 let, a paní Susana Urbanová, nar. 6.10. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **říjnu** oslavují narozeniny tito naši členové: paní Eva Erbenová, nar. 24.10. – 83 let; pan Ing. František Fendrych, nar. 24.10. – 61 let; pan Jaroslav Achab Haidler, nar. 13.10. – 55 let; pan Derek Loewenthal, nar. 3.10. – 66 let; pan Vladimír Palkovič, nar. 6.10. – 64 let; pan Vladimír Poskočil ml., nar. 4.10. – 49 let; paní Martina Sládková, nar. 9.10. – 34 let; paní Hana Šimková, nar. 5.10. – 39 let; pan Ing. Jiří Vejvoda, nar. 12.10. – 63 let; paní Tereza Vejvodová, nar. 3.10. – 25 let, a paní Petra Čepková, nar. 10.10. – 41 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **říjnu** oslaví své narozeniny: pan Ladislav Guttman, nar. 7.10. – 59 let; paní Věra Sochorová, nar. 15.10. – 91 let, a paní Magdalená Swinkelsová, nar. 24.10. – 87 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **říjnu** oslaví narozeniny tito naši členové: slečna Ester Adamová, nar. 5.10. – 15 let; paní Eliška Hamburgerová, nar. 8.10. – 89 let, a pan Walter Wiener, nar. 27.10. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽO OLOMOUC

V **říjnu** oslaví jubilea tito členové naší obce: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 58 let; paní Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 77 let, a paní Helga Smékalová, nar. 28.10. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **říjnu** blahopřejeme: paní Dana Jeřábková, nar. 2.10. – 74 let; paní Agnes Komárková, nar. 30.10. – 23 let; paní Olga Komárková, nar. 16.10. – 50 let; pan Tomáš Malý, nar. 18.10. – 38 let; paní Bc. Anastázie Osičková, nar. 20.10. – 67 let, a pan Vladimír Světel, nar. 20.10. – 65 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **říjnu** oslaví narozeniny: paní Alena Wittmannová, nar. 3.10. – 86 let; paní Alena Popperová, nar. 3.10. – 81 let; pan Ing. Miroslav Lederer, nar. 5.10. – 66 let, pan Ing. Arnošt Oliva, CSc., nar. 15.10. – 81 let; paní MUDr. Eva Havlová, nar. 18.10. – 61 let; pan Mgr. Michal Foršt, nar. 22.10. – 50 let; pan Jan Stalder, nar. 22.10. – 75 let, a pan MUDr. Vilém Lederer, nar. 27.10. – 71 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslavují narozeniny: pan Jan Černoch, nar. 5.10. – 92 let; pan Evžen Jokl, nar. 22.10. – 81 let; paní Eva Klingerová, nar. 25.10. – 85 let; paní Blanka Klinkeová, nar. 10.10. – 89 let; paní Edita Kolárová, nar. 26.10. – 92 let; pan František Kraus, nar. 6.10. – 88 let; paní Taťána Lukešová, nar. 21.10. – 86 let; paní Viera Marvínová, nar. 28.10. – 91 let; pan Mílevoje Slačálek, nar. 21.10. – 87 let; paní Judita Timplová, nar. 8.10. – 86 let, a paní Eva Vaňousová, nar. 8.10. – 87 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lítostí oznamujeme, že dne 4. září 2013 zemřela paní Pavla Kováčová ve věku 100 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 8. 9. v obřadní síni NŽH v Praze.

Dne 19. 8. zemřel pan Arnošt Brichta ve věku 92 let.

Dne 28. 8. zemřel pan Jiří Plzeňský ve věku 85 let.

Dne 28. 8. zemřela paní Ruth Tosková ve věku 87 let.

Zichronam livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **október** sa životného jubilea dožívajú títo členovia: pani Lívia Peterová, nar. 12.10. – 84 rokov a pani Magdaléna Šagátová, nar. 13.10. – 81 rokov. Želáme jim z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lítostí oznamujeme, že 4. 9. 2013 zomrel dlhoročný a najstarší člen našej obce pán Izidor Gold vo veku nedožitých 98 rokov. S pánom Goldom sme sa rozlúčili na židovskom cintoríne v Košiciach. Jeho rodine vyslovujeme úprimnú sústrasť.

Zichrono livracha.

ŽO TEPLICE

V **říjnu** oslavují narozeniny: paní Cecilia Kleinová, nar. 11.10. – 85 let; pan Alexander Lebovič, nar. 28.10. – 73 let; Vojtěch Merta, nar. 24.10. – 17 let; pan Kurt Wiener, nar. 6.10. – 76 let, a paní Zuzana Kirilaková, nar. 2.10. – 32 let. Vše nejlepší, hlavně dobré zdraví, přeje celá teplická obec.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **říjnu** oslaví narozeniny paní Eva Boušová, paní Mgr. Yvone Šaferová a paní Dana Šaferová, kterým přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

VÝROČÍ

Dne 7. 10. uplyne 70 let od chvíle, kdy v plynové komoře v Osvětimi zahynulo 1196 biatystockých dětí a spolu s nimi 53 českých lékařů a ošetřovatelek, kteří je doprovázeli. Mezi nimi byla i moje maminka, Emilie Reinwaldová z Městce Králové.

Děti z biatystockého ghetta, kterým před očima povraždili rodiče, měly být vyměněny na neutrální půdě za německé důstojníky. V průběhu transportu však došlo ke změně rozhodnutí a celý transport skončil v osvětimských plynových komorách. Jediná památka na děti, která se zachovala, je přání jednoho chlapce, které daroval mamince. Přeje jí v něm šťastný Nový rok. Přání mi v dopise od maminky přinesl český četník z Terezína. Byl to poslední dopis, který jsem od ní dostala.

V současné době je přání uloženo v Museu Jad vašem v Jeruzalémě, aby připomínalo osudy biatystockých dětí.

Hana Fousová

TERORISTÉ V NAIROBI

V sobotu 21. září zaútočili somálští džihádisté skupiny aš-Šabáb napojení na al-Káidu v luxusním nákupním centru v Nairobi v Keni. Zabili 72 osob a na 200 poranili, desítky dalších zajali jako rukojmí. Lidí, kteří se snažili zachránit útekem, se teroristé zeptali, zda znají jméno Muhammadovy matky. Ty, kdo nevěděli, zastřelili. Ačkoli řada obchodů v centru patří izraelským majitelům, dle izraelského ministerstva zahraničí neútočili teroristé speciálně na ně, ale na Keňu jako spojence USA v boji proti al-Káidě. Mezi zraněnými jsou i Britové a Američané, hlavní útok se odehrál v přízemí pětipatrové budovy poblíž Artcaffé, kavárny, již mají v oblíbeně především cizinci. Při následných protiteroristických manévrech trvajících přes tři dny fungovali jako poradci izraelské odborníci.

VRAŽDA RAPPERA

V půli září zavraždili v Řecku oblíbeného rappera Pavlose Fisase, známého svými protirasistickými písněmi. Byl napaden a ubodán skupinou přívrženců extrémní pravice, podezření padá především na členy hnutí Zlatý úsvit. Tato strana, jež je v současnosti třetím nejpobulárnějším seskupením v Řecku a v posledních volbách získala osmnáct parlamentních křesel, hlásá otevřeně protiimigrantskou a neonacistickou ideologii. Většina Řeků se domnívá, že na vraždě známého zpěváka měl Zlatý úsvit podíl, a popularita této strany o něco klesla.

PRVNÍ DOKUMENT O NACISMU

V bruselském filmovém archivu byl nalezen první americký dokumentární film, varující před nacistickým režimem. Roku 1933 jej v Berlíně natočil Cornelius Vanderbilt, člen majetné americké průmyslnické rodiny, a zachytil v něm nacistickou demonstraci, pálení knih, plenění židovských obchodů. Premiéru měl snímek o rok později v New Yorku. Po protestech německé ambasády byl však cenzurován a pozměněn. Do Bruselu se kotouč s filmem dostal pravděpodobně kvůli plánované projekci, k níž už nedošlo, a ve zdejším filmovém archivu byl identifikován před dvěma lety. V říjnu se bude promítat v newyorském Muzeu moderního umění.

KNIHA O ŽIDOVSKÉM VTIPU

Nakladatelství Princeton University Press vydalo novou knihu odbornice na

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Maurice Pommier: Signet ke knize *Golem*.

jižidi jazyk a literaturu na Harvardově univerzitě Ruth R. Wisseové. Jmenuje se *No Joke* (To není vtip) a pojednává o historii židovského vtipu. Autorka se zabývá i dopadem, jaký měly na židovské vtipy holokaust a Stalin, americkými humoristy kabaretiéry z východní Evropy či moderními židovskými autory píšícími anglicky. Nevynechává ani humor současného Izraele.

KOMPLEX PAMÁTNÍKU ŠOA V BUDAPEŠTI

Jak informuje Židovský tiskový a informační servis (www.ztis.cz), Budapešť bude mít nový památník obětem holokaustu. Vznikne na již nepoužívané budapešťské železniční zastávce Józsefváros, odkud byly za druhé světové války deportovány statisíce maďarských Židů do nacistických koncentračních a vyhlazovacích táborů. Šéf kabinetu maďarského premiéra János Lázár vysvětlil, že památník za 22 milionů dolarů bude zahrnovat i vzdělávací centrum a měl by být otevřen příští rok na jaře, tedy na 70. výročí zahájení deportací. Výstavní prostory budou umístěny pod budovou zastávky, která zůstane zachována v původní podobě. Za 2. sv. války bylo zavražděno na 565 000 maďarských Židů.

NEJLEPŠÍ DOKUMENT V MALMÖ

Židovský tiskový a informační servis také informuje, že na švédském filmo-

vém festivalu v Malmö zvítězil v kategorii „nejlepší dokumentární film“ snímek izraelského režiséra Amira Ramsese *Egyptští Židé*. Dokument sleduje život egyptské židovské obce od počátku 20. století až do 50. let, kdy bylo v důsledku vzniku Státu Izrael a následných arabsko-izraelských válek mnoho místních Židů nuceno odejít. Podle odhadů opustilo tehdy zkvétající egyptskou obec zhruba 65 000 členů. Sám Ramses snímek charakterizuje jako dokument o kosmopolitním Egyptě a pokládá palčivou otázku: „Jak se egyptští Židé proměnili v očích Egyptanů z partnerů na nepřátele?“ Film je založený na svědectvích Židů, kteří z Egypta odešli, na historických politických osobností i na historickém výzkumu. Během filmového festivalu došlo k několika politováníhodným incidentům. Egyptští filmaři museli čelit protestu islamistů, kteří skandovali slogany odsuzující egyptskou armádu a zapuzení bývalého prezidenta Muhammada Mursího. Izraelská skupina byla dokonce fyzicky napadena.

JERUZALÉMSKÉ BIENÁLE

V září začalo v Jeruzalémě první bienále současného umění, které potrvá až do konce října. Představuje se na něm na padesát izraelských umělců, malířů, fotografů, umělců nových médií a tanečníků, mnoho děl se hlásí k biblické tradici, ale moderním i provokativním způsobem. Jeho organizátoři nedoufají, že by mohli soupeřit s uměleckými přehlídkami v Benátkách či Berlíně, nicméně věří, že se prosadí jako nejvýznamnější akce židovského umění. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Tomáš Pěkný, Alice Marxová, (šéfredaktorka). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribucí pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo_prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 10. 2013.

Cena 20 Kč (0,90 €)